

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Zivlakovič

Lepotne operacije v sodobni potrošni družbi

Diplomsko delo

Ljubljana 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Zivlakovič

Mentorica: red. prof. dr. Breda Luthar

Somentor: asist. dr. Tomaž Krpič

Lepotne operacije v sodobni potrošni družbi

Diplomsko delo

Ljubljana 2009

Zahvala

Somentorju in Mentorici za strokovno pomoč in sodelovanje pri diplomskem delu,

Segovornicam, ker so delile svoje osebne izkušnje z mano,

Puncam za nepozabna študentska leta,

Družini za neskoneno podporo

in Gregu ...

LEPOTNE OPERACIJE V SODOBNI POTROŠNI DRUŽBI

V sodobni potrošni družbi je telo pridobilo na statusu kulturnosti. Posamezniki se bolj kot kdaj koli prej ukvarjajo z videzom in obliko svoje telesne pojavnosti. Telo je nosilec simbolnih vrednosti, ki jih družba definira kot zaželene, ter izraz posameznikove identitete. Sodobna družba definira zaželeno telo kot mlado, čvrsto, vitko in zdravo. Na podlagi telesnega videza posamezniki sklepajo o osebnostnih značilnostih drugih. Ker je identiteta v veliki meri se definirana prek telesa, telo postane osebni projekt. Estetska kirurgija je ena izmed telesnih tehnik, ki omogočajo posamezniku, da preoblikuje svoje telo v skladu z osebnimi preferencami in prevladujočimi lepotnimi ideali. Ti se še posebej nanašajo na žensko telo. Potreba ženske po tem, da oblikuje svoje telo in investira v svoj videz, je postala osrednji element njene identitete. Pomembno vlogo pri tem imajo množični mediji, ki s promoviranjem lepotnih idealov vsiljujejo posamezniki občutek, da je telo neustrezno in potrebno nenehnih popravkov. Ženske se zato vse pogosteje zatekajo k estetski kirurgiji.

Ključne besede: lepotne operacije, žensko telo, telesne tehnike, lepotni ideali

COSMETIC SURGERY IN CONSUMER SOCIETY

In modern consumer society the body has acquired the status of a cult. Individuals are now more than ever involved with their form of the physical appearance. The body serves as a carrier of socially defined symbolic values and as an expression of one's identity. Modern society assigns value to a young, firm, skinny and healthy body. On the behalf of the physical appearance others make assumptions on one's personality. Since identity becomes defined through the body, the body itself becomes an identity project. Cosmetic surgery is one of the bodily practices, which enables each individual to reshape the body in accordance with the personal preferences and leading beauty standards. Ideals are mostly referring to the female body. The main element of the female identity is the need for shaping the body and investing in appearance. In this process the mass media are playing an important role. By promoting beauty standards they are constantly imposing women the feeling of inadequacy, thus the female body becomes subjected to continuous corrections. This is why the trend of cosmetic surgery is increasing in the female population.

Key words: cosmetic surgery, female body, bodily practice, beauty ideals

Kazalo

1	ZAKAJ LEHOTNE OPERACIJE?	6
2	ČAS NEGOTOVOSTI, STRAHU IN POTROŠNJE	8
2.1	Družba tveganja	8
2.2	Potrošna družba	9
2.3	Identiteta v potrošni družbi	13
2.4	Telo kot indikator identitete	14
3	TELO KOT PROJEKT	17
3.1	Telesne prakse v potrošni družbi	17
3.2	Estetska kirurgija	21
3.2.1	Kulturni pomeni lepotnih operacij	23
3.2.2	Normalizacija lepotnih operacij	23
4	POMEN PRIVLAČNEGA VIDEZA	27
4.1	Lepo je dobro, grdo je slabo	27
4.2	Estetska kirurgija kot zdravilo grdega	29
4.3	Lepota in žensko telo	30
4.4	Reproduciranje evropocentričnih lepotnih standardov	34
4.5	Zatiranje ali osvoboditev?	36
4.6	Teoretski povzetek	38
5	EMPIRIČNA RAZISKOVANJA	40
5.1	Metodologija raziskovanja	40
5.2	»Že od nekdanj sem hotela imeti velike prsi«	42
5.3	»Estetska kirurgija lahko popravlja le tisto, česar šport ne more«	43
5.4	»Oblika me je zelo motila«	46
5.5	»Liposukcija je bila moj edini izhod«	47
5.6	»Tega ne bi nikoli več ponovila«	50
5.7	Analiza intervjujev	53
6	SKLEP	58
7	LITERATURA	60

1 ZAKAJ LEHOTNE OPERACIJE?

Pred nekaj meseci sem na spletu zasledila prispevek o neki praški zasebni kliniki, ki se je na svojevrsten način spopadla s pomanjkanjem medicinskega kadra. Da bi preprečili »beg možganov« v tujino, so vodilni svojim zaposlenim med drugimi bonitetami ponudili tudi brezplačne storitve estetske kirurgije. Kot se je kasneje izkazalo, je bil odziv ne samo učinkovit, temveč tudi odmeven. Direktor klinike je povedal, da je od objave ponudbe število prijav za zaposlitev naraslo za deset odstotkov (New York Times 2009).

Sodobna potrošna družba pripisuje velik pomen telesu in njegovemu videzu. Telo je nosilec simbolnih vrednosti, ki jih družba definira kot zaželene, in izraz posameznikove identitete, saj na podlagi telesnega videza posamezniki radi sklepajo o osebnostnih značilnostih drugih. Ker je identiteta v veliki meri se definira prek telesa, telo postane osebnostni projekt. Pomembno vlogo pri tem imajo množični mediji, ki z nenehnim promoviranjem nedosegljivih lepotnih standardov vsiljujejo posamezniku občutek, da je telo potrebno nenehnih popravkov. Lepotni standardi se še posebej nanašajo na žensko telo. Potreba ženske po tem, da oblikuje svoje telo in investira v svoj videz, je postal osrednji element njene identitete.

V diplomskem delu se bom osredotočila na družbeni in kulturni pomen estetske kirurgije. V času sodobne potrošne družbe je telo središče razkazovanja, manipulacije in discipline. Družbena konstrukcija telesa kot zrcala posameznikove identitete je prispevala k temu, da je telo postalo osebnostni projekt. Načinov oblikovanja telesa v mlado, idealno in zdravo je veliko, v nalogi se bom osredotočila na estetsko kirurgijo, ki je postaja vse bolj dostopna in družbeno sprejemljiva telesna praksa. Lepotne operacije kot lepote telesne tehnike bom predstavila v okviru razumevanja telesa v sodobni potrošni družbi. Pri tem bom izpostavila kulturne značilnosti, ki so estetsko kirurgijo privedle do statusa, ki ga danes uživa. Menim, da je estetska kirurgija najlepši primer vplivanja kulture na posameznikovo telo. Naprej bom predstavila koncept privlačnega videza ter njegovo kulturno in družbeno vrednost. Izpostavila bom fenomen lepote operacij, povezanost estetske kirurgije s procesom ustvarjanja lepote standardov ter njeno vlogo pri definiranju pomenov lepega, grdega in naravnega. Osredotočila se bom na žensko telo, ker so pričakovanja in norme, ki se nanašajo na ustrezno zunanjo podobo, še vedno

pojmovana kot konstitutivni del ženske identitete. Iz predstavljenega teoretičnega okvirja izhaja raziskovalno vprašanje, ki ga bom v nadaljevanju preverila z empiričnim raziskovanjem:

V potrošni družbi, ki konstruira pomen telesne podobe kot ključni kazalec posameznikove identitete, je estetska kirurgija, kot lepotna telesna tehnika, strategija oblikovanja ženskega telesa z namenom, da se zunanja telesna podoba uskladi z notranjo predstavo o lastni podobi.

V drugem delu diplomske naloge bom predstavila empirično študijo, ki sem jo izvedla v obliki petih poglobljenih intervjujev z ženskami, ki so uspešno ali neuspešno prestale lepotno operacijo. Na ta način sem iz prve roke pridobila informacije o razlogih za odločitev, da se posameznica podvrže lepotni operaciji ter vtise in poglede na tovrstno izkušnjo. S pomočjo poglobljenih intervjujev sem zbrala različna mnenja in stališča, ki pripomorejo k razumevanju družbenega in kulturnega pomena vključevanja žensk v sfero estetske kirurgije.

2 ČAS NEGOTOVOSTI, STRAHU IN POTROŠNJE

2.1 Družba tveganja

V svojem delu Beck (2001) poimenuje Zahodno družbo v kateri živimo družba tveganja, ki ne omogoča stabilnih in trdnih vrednot ter pomenov, ampak jih spreminja, si jih prisvaja ter na novo vzpostavlja. Po Becku se posameznik na vsakodnevni ravni srečuje z množico informacij, ki promovirajo tveganost vseh aspektov družbenega življenja. Nevarnost preži povsod – v hrani, zraku, ljudeh, tehniki, zunaj na cesti ali doma v naslonjaču. Če je znanost na eni strani omogočila višjo stopnjo nadzora nad življenjem in izboljšanje njegove kvalitete, je na drugi strani postala izvor groženj in katastrof. Še več, neuspešno poskuša nadomestiti verske dogme, ki so v predmodernem času osmišljale svet, z znanstvenimi. Postmoderna je čas apokalipse. Vendar ne, ker bi neizogibno drvela v katastrofo, temveč ker predstavlja nova tveganja, ki so bila predhodnim generacijam povsem neznana (Giddens 1991). Ker v postmoderni ni nič več sveto in trdno, si mora posameznik svoje življenje osmisliti sam.

Za postmoderno je značilen proces detradicionalizacije (Giddens 1991), saj ruši različne vrste tradicij: rodovne, nacionalne, razredne, religiozne itd. ter uvaja nove oblike življenja, ki se precej razlikujejo od predhodnih in podedovanih. Giddens razume tradicijo kot usmerjenost v preteklost, pri čemer ima preteklost vpliv na sedanost in posledično tudi na prihodnost. Tradicija je vezana na kolektivni spomin, ki kot aktivni družbeni proces organizira preteklost glede na sedanost. Za kontinuiteto tradicije je pomemben ritual, ki tradicijo udejanji v praksi. Ta pa mora biti nenehno reinterpretirana s strani družbe. Tradicija je obenem posrednik identitete, tako osebne kot kolektivne. Identiteta je kreacija trajnosti skozi čas, ki združuje preteklost s pričakovano prihodnostjo. Ohranjanje osebne identitete ter povezovanje s širšimi družbenimi identitetami je temelj ontološke varnosti. Grožnje, ki rušijo integriteto in stabilnost tradicije, so obenem grožnje, ki vplivajo na stabilnost posameznikovega jaza. Po Crossleyu (2005) igra pri tem pomembno vlogo utelešenje, ki je temeljna substanca razumevanja sebe in mora biti oblikovana tako, da ustreza posameznikovim identitetnim izbiram. Telo je sredstvo razglašanja identitete tako drugim kot sebi. Čeprav se je posameznik ukvarjal z videzom telesa že prej, pa je razlika v tem, da telo danes presega tradicionalne rituale ter postaja jedro reflektivnega projekta identitete.

V postmodernej je posameznik individualiziran, saj individualno nadomesti kolektivno. Vendar po Becku (2001) ni individualiziran prostovoljno. Beck meni, da je individualizacija pritisk v smislu samoproizvodnje, samooblikovanja in samopredstavitve svoje biografije, ki postane izbirna ali kot jo Giddens (1991) poimenuje reflektivna biografija. Giddens postavlja reflektivnost v središče posameznikovega delovanja kot proces, s katerim se srečuje vsak dan. Postmodernej čas zahteva od njega, da si ves čas postavlja eksistencialna vprašanja ter poskuša nanje odgovoriti, saj le prek reflektivnosti da identiteti, biografiji in prihodnosti smisel. Posameznik je sam odgovoren za oblikovanje lastnega življenja, zato doživlja občutke negotovosti, zaskrbljenosti, tveganja (Giddens 1991). Ker se ne more opreti na tradicionalne stebre smisla, išče nadomestne oblike varnosti in stabilnosti. Posameznik je odvisen od trga dela, izobrazbe, potrošnje, uredb, načrtov, možnosti. Ker je izločen iz tradicionalnih vezi, le-te zamenja za prisile trga dela, potrošniške eksistence ter standardizacije in kontrole, ki jih ta področja vsebujejo. Na mesto tradicionalnih vezi stopijo sekundarne forme in institucije, ki vplivajo na življenje posameznika. Njegov vsakdan je postane področje strateškega načrtovanja in izhodišče za produkcijo ter reprodukcijo sodobne družbe. Če je bil v tradicionalni družbi le nosilec razrednih, generacijskih in drugih vlog, je sedaj pomemben on sam kot osebno specifičen posameznik s svojimi navadami, željami, hotenji in strahovi.

Te spremembe zahtevajo od posameznika nenehno splošno refleksijo svojega početja, doživljanja in razmišljanja (Ule 2000). Za postmodernej je značilno, da je izjemno povečala število različnih življenjskih možnosti, ki ponujajo posamezniku uspeh ali socialno promocijo, število izbir in možnosti delovanja (Beck 2001). Posameznik nima druge izbire kot da izbira.

2.2 Potrošna družba

»Potrošnja danes ni več z namenom razkazovanja in pridobivanja ali utrjevanja statusa. Nakup in poraba blaga oblikujeta simbolni okvir in pomenski okvir, znotraj katerega posameznik želi razumeti sebe in to samorazumevanje prenesti na druge.« (Luthar in Ule 1998, 10).

Koncept potrošniške kulture se povezuje z idejo, da lahko posameznik vsaj delno konstruira identiteto prek uporabe izdelkov in storitev. Posameznik se obrne k sistemu potrošnje, da bi skoval lastno identiteto. Na ta način postane sistem

potrošnje temeljen za njegovo existenco. Obleka, kozmetični izdelki, potovanja, lepotne operacije in drugo so potrošne dobrine, ki jih posameznik uporablja z namenom, da bi predstavil svojo identiteto. Pri tem imajo pomembno vlogo tudi mediji, ki težijo k temu, da bi potrošniki razmišljali o dobrinah kot o ključnem dejavniku, ki jim pomaga pri razvoju osebnosti. Če je bilo včasih ključno povpraševanje po določenem izdelku ali storitvi pa je danes produkt, po katerem se najbolj povprašuje osebnost.

Posameznik danes na vprašanja o sebi odgovarja v okviru vzorcev potrošnje in življenjskega stila, ki si ga želi. Potrošnja je historično specifična tehnika subjektifikacije (Luthar in Ule 1998, 10). Če je tradicionalno razumevanje nakupovanja prodajanje dobrin, predstavlja nakupovanje danes predvsem družbeno delovanje, ki oblikuje vsakdanje življenje ljudi.

Uletova (2000) opisuje tri obdobja razvoja sodobne potrošniške družbe ter potrošniškega subjekta. Prvo obdobje označuje oblikovanje racionalne presoje o potrebah in zmožnostih posameznika za zadovoljitev svojih osnovnih potreb v okviru obstoječe tržne ponudbe. Posameznik je zadovoljeval zgolj svoje eksistenčne potrebe. V drugem obdobju razvoj industrije omogoči zadovoljevanje ne samo nujnih potreb, temveč tudi iskanje presežnih užitkov in zadovoljevanje želja. Tretje obdobje pa zaznamujejo identitetni projekti ter graditev individualnih življenjskih stilov. V potrošni družbi posameznik realizira želje in zadovoljuje svoje užitke. Pri tem se je kot osrednji objekt zadovoljevanja uveljavilo človekovo telo, uporabljeno v najrazličnejših kontekstih in z namenom, da se potencialni potrošniki identificirajo z njim.

Vendar pa zanimanje za telo ni novost. Telo je bilo pomemben element v vsaki družbi v preteklosti. Razlika je le v tem, da je danes pomemben del popularnih interesov kot so fitness centri, kozmetična industrija, estetska kirurgija, zdrava prehrana itd. Potrošniška kultura odpira vedno nova prizorišča potrošnje, pri tem pa vpleta kulturo telesnega razkazovanja, ki posledično neguje in stopnjuje zavedanje telesnosti. Ker se posameznik zaveda, da je postavljen na ogled, je bolj pozoren tudi na način, kako se predstavlja. Ljudje porabijo veliko časa in denarja, da izpopolnijo, preoblikujejo in olepšajo zunanji videz svojega telesa. Po Goffmanu (1959) je zunanji videz pomemben že na ravni vsakdanjega življenja, saj vpliva na odnos med osebnostno in družbeno identiteto. Goffman primerja posameznikov vsakdan z gledališčem. Interakcijo razume kot nastop, posameznika pa kot akterja na odru

življenja. V resničnem življenju posameznik igra vlogo po meri drugih prisotnih, ki predstavljajo občinstvo. Posameznik ni avtonomen kot utelešeni individuum, ampak ga vodijo konvencionalne oblike neverbalnega jezika - Besednjak telesnih idiomov, kot Goffman imenuje s konvencijami določen neverbalni jezik, ki oblikuje človekovo percepcijo o telesnem videzu in njegovi predstavitvi ter je zelo pomemben dejavnik družbenega vedenja. Ko posameznik stopi pred druge, ti iščejo informacije o njem ali preverjajo tiste, ki jih že imajo. Sem spada ekonomski položaj, odnos do sebe in drugih, njegove sposobnosti itd. Besednjak telesnih idiomov omogoča klasificiranje informacij, ki jih telo oddaja, obenem pa na podlagi teh informacij kategorizira in hierarhično razvršča posameznika. Posledično to klasificiranje vpliva na načine, s katerimi posameznik upravlja in predstavlja svoje telo. Po Goffmanu ima telo pomembno vlogo pri posredovanju odnosa med posameznikovo samoidentiteto in njegovo družbeno identiteto. Družbeni pomeni se, namreč, pripisujejo telesu in njegovi zunanosti. Posameznik te družbene pomene ponotranji, kar posledično vpliva na njegovo razumevanje sebe. Prek telesnega idioma posameznik klasificira tudi sebe. V primeru, da je posameznik s strani drugih označen z negativno kategorijo, to oznako prenese na kategoriziranje samoidentitete. Posameznik dojema telo kot ogledalo, ki kaže odsev družbenih pogledov in predsodkov. V njegovem interesu je, da nadzira videnje drugih in predvsem videnje svojega dovtetnega ravnanja. »Posameznik ob prisotnosti drugih mobilizira svojo aktivnost tako, da drugim posreduje tiste vtise, ki so v njegovem interesu« (Goffman 1959, 15-16).

Featherstone (2000) izpostavi narcistično zadovoljstvo dobrega videza lastnega telesa ter voajersko zadovoljstvo vizualnega konzumiranja tujih lepih teles kot značilnosti potrošniške kulture. Še več, potrošnja eksplicitno povezuje družbeno nagrajevanje s popolnimi telesi in tako ustvarja spodbude za oblikovanje enakih teles. Bourdieu (2002) razume vzdrževanje in upravljanje telesa kot investicijo v telo. Posameznik vloži v telo čas in trud z namenom povračila ali nagrade. Bližje ko je posameznikovo telo idealnim predstavam, večji fizični kapital vsebuje in večjo menjalno vrednost ima. V potrošni družbi je telo nosilec simbolnih vrednosti in tisti posamezniki, ki imajo dostop do sredstev s katerimi lahko vplivajo na vrednost svojih teles, posedujejo večji fizični kapital. Po njegovem pripadnost določenemu razredu determinira pogoje eksistence, ki jih Bourdieu imenuje habitus. Habitus je sistem dispozicij, ki določajo posameznikovo vsakdanjo prakso v okviru družbene slojevitosti in se kaže kot tipičen vzorec vedenja ter delovanja. Pri tem je ključni pojem kapital, ki ga Bourdieu razume kot vsako materialno in simbolno blago, ki je v družbi redko ali

zaželeno in si ga posameznik želi prisvojiti (Bourdieu 2002). V njegovi teoriji družbe se akterji v vseh družbenih praksah vedejo ekonomično, kar pomeni, da akumulirajo kapital in maksimirajo materialni ter simbolni dobiček. Posamezniki delujejo v družbenem prostoru, ki je skupek funkcionalno in socialno različnih družbenih polj. V okviru teh polj posamezniki akumulirajo kapital ali ga unovčujejo in realizirajo pridobljene koristi. Pomembno vlogo pri oblikovanju polj in definiranju pravil imajo tisti posamezniki, ki znotraj posameznega polja pridobijo največ moči oz. akumuliranega največ kapitala.

V potrošni družbi je posameznikovo telo nosilec fizičnega kapitala, ki prek različnih procesov telesne menjave omogoča posamezniku določeno korist. Prek teh procesov telo ustvarja in reproducira družbene neenakosti ter podeljuje status in moč. Po Bourdieuju družbeni razredi razvijejo različna razumevanja teles, kar vpliva na oblikovanje pojavno različnih teles. Načini upravljanja s telesom in vrsta telesnih praks predstavljajo družbeni razred. Sposobnost razlikovanja med praksami in telesnimi preferencami leži v posamezniku in postane osnova za definiranje razreda ter razlikovanje od drugega. Delavski razred bo razvil vrednote instrumentalnega telesa, ki ima namen in funkcijo preživetja, medtem ko vladajoča elita skrbi, da je telo postavno in privlačno (Bourdieu 2002). Po Bourdieuju imajo pripadniki višjih družbenih slojev višjo menjalno vrednost fizičnega kapitala in posledično več možnosti, da ga konvertirajo v kulturni kapital.

Komercialni in potrošniški interesi postavljajo telo v ospredje kot znak dobrega življenja in družbenega kapitala. Poudarjajo se telesne značilnosti kot so lepota, mladost, zagorelost, dobra fizična pripravljenost, seksapil (Featherstone 2000). Podobe idealnega lepega telesa prodirajo do posameznika prek oglaševanja in medijev. V časopisih, revijah in na televiziji se v veliki meri pojavljajo prispevki z nasveti o načinih preoblikovanja telesnega videza in lepotnih telesnih praksah. Mediji preobremenjenost s telesom spodbujajo, tako da predstavljajo idealne telesne podobe. Podpira jih tudi sodobna tehnologija, ki omogoča preoblikovanje telesa skoraj po željah posameznika. Danes nas iz oglasov nagovarjajo popolno oblikovana, kirurško popravljena, profesionalno fotografirana in grafično obdelana telesa idealnih oblik (Kuhar 2001). Namesto realnega življenja in realnih podob se promovirajo popolne, težko dosegljive podobe, ki pa se poleg tega še ves čas spreminjajo. Njihov namen ni prikazati objektivno in normalno, temveč idealno in nedosegljivo. Bistvo oglaševalske in lepotne industrije je v spodbujanju oblikovanja

negativne samopodobe. Najprej se definira telesni ideal, ki je nedosegljiv, potem pa posamezniku ponudijo možnost, da ta ideal doseže, in sicer prek potrošnje izdelkov in storitev. Ker potrošnja pri posamezniku nikoli ne da končnega zadovoljstva, je nenehno iskanje le-tega neizogibno. V ozadju ustvarjanja pozitivne samopodobe stojijo negativni koncepti, ki delujejo z namenom nenehne potrošnje (Kuhar 2001).

2.3 Identiteta v potrošni družbi

Okrašeno, razgaljeno ali preoblikovano telo je središče konstruiranja človekove identitete in družbenih razlik že tisočletja. Tematike osebnih in družbenih identitet so se lotevale različne sociološke teorije, ki so predpostavljale, da ima identiteta družbene temelje in da se oblikuje v določenih socialnih mrežah družine, sorodstva, spola, sloja, razreda itd. Sodobni pristop k razumevanju identitete poudarja drugačne dimenzije. Identiteta je vse manj odvisna od tradicionalnih dejavnikov in vse bolj vezana na »processe imaginacije in fantazije« (Rener 1998, 14). Pomembno vlogo pri oblikovanju in spreminjanju identitete ima potrošna družba, ki posamezniku omogoča, da prek porabe izdelkov in storitev izraža svoje sebstvo.

Identiteta je skupek temeljnih psihičnih kvalitete, ki karakterizirajo in diferencirajo osebo. Znotraj identitete se dela razlika med objektivno in subjektivno identiteto. Objektivna določa karakteristike kot so fizične značilnosti, ime, biografske značilnosti, subjektivno identiteto pa oblikujejo osebna, psihična, izkustvena stran objektivne identitete. Globalni občutek identitete se nanaša na zavest o svoji kontinuiteti in na pomen ostati isti kljub spremembam. Gre za občutek istosti sebstva in lastne kontinuitete v času in prostoru ter percepcijo dejstva, da tudi drugi prepoznavajo to istost in kontinuiteto posameznika (Ule 2000, 85).

V tradicionalnih družbah se posameznikova identiteta oblikuje prek ustaljenih ritualov, družbenih pomenov, norm in institucij. Je vnaprej oblikovana in predpostavljena, dodeljena z rojstvom in določena s poreklom. Po Južničju je v tradicionalni družbi posameznikova identiteta že izdelan družbeni produkt (Južnič 1993, 121). V postmoderni je identiteta plavajoča, igriva, prehodna. Posameznik mora posvetiti precej več časa pri vzpostavljanju in razumevanju lastne identitete. To ni enostaven in samoumeven proces. Subjektivno dožemanje in občutenje sebe se namreč nikoli popolnoma ne ujema s podobo, ki si jo posameznik ustvari o sebi na podlagi stališč in pričakovanj drugih ljudi in institucij (Ule 2000, 95). Nenehno sta navzoča napetost in konflikt, ki ženeta posameznika k ponovnem osmišljanju njegove

vloge v družbi. Ali kot Lutharjeva pravi »osebna identiteta je latentno nestabilna in stalno producirana zaradi tega, ker so mehanizmi družbene integracije neobvezujoči, kratkotrajni in podvrženi krizam« (Luthar 1998b, 68).

V družbi, kjer je posameznik osvobojen skupnostnih vezi in stabilne identitete se le-te vse bolj konstruirajo prek posedovanja in porabe stvari (Luthar in Ule 1998, 10). Potrošna družba omogoča posamezniku, da najde odgovore na vprašanja, ki si jih vsakodnevno zastavlja. Kurdija pravi, da je potešitev individualne želje po smiselni identiteti ena od posebnih in pomembnih človekovih potreb, ki se realizira skozi oblike individualne potrošnje kot ključnega sodobnega identitetnega medija (Kurdija 2000, 113-114).

2.4 Telo kot indikator identitete

Po Turnerju živimo v somatski družbi (2004), kjer se vse politične in osebnostne teme problematizirajo in izražajo prek telesa. Telo postaja osrednja referenčna točka, okrog katere posameznik oblikuje svojo identiteto. V času, ko stabilnost in gotovost nista značilnost vsakdana, je posameznik primoran, da poišče nadomesten vir varnosti in stabilnosti. Telo postane projekt posameznikove identitete.

Telo je najočitnejši, najprepoznavnejši indikator identitete. Telesna identiteta je dana z rojstvom in je temeljna za mnoge druge identitete. Posameznik se ne identificira zgolj s telesom, ampak mu pripisuje tudi različne pomene. Posameznik glede na kulturo, v kateri biva različno uporablja in predstavlja svoje telo (Južnič 1993, 12). Telo je najbližja in najbolj neposredna značilnost posameznikovega družbenega obstoja, neizogibna značilnost družbenega položaja in osebnega uresničenja ter obenem način osebne odtujitve od naravnega okolja (Turner 2004, 43).

Telo je posameznikova prva informacija v svet, prvi znak prisotnosti, zato ni nenavadno, da ga človek skuša obvladati. Telo je predmet posameznikove manipulacije, saj ga lahko spreminja, prilagaja in nadzoruje. Posameznik postavlja svoje telo ves čas drugim na ogled in se z njim predstavlja. Prav to izkazovanje je temelj posameznikove identitete. V potrošniški kulturi je telo predmet užitka, poželenja, igrivosti in bolj ko se približuje idealom lepote, zdravja ter mladosti, višja je njegova vrednost (Turner 2004). Featherstone (1991) meni, da se posameznik danes bolj ukvarja s svojim telesom kot v preteklosti. V potrošni družbi je razkazovanje telesa nekaj povsem običajnega. Telo je nosilec užitkov ter izražanja in od

posameznika se pričakuje, da bo svoje telo uporabil kot izraz sebe. Featherstone to povezuje z narcisizmom sodobnega posameznika in govori o performansu identitete.

Sebe skozi svoje telo vidimo drugače kot nas vidijo drugi. Naše predstave o sebi temeljijo na naših osebnih izkustvih s telesom. Doživljamo ga na različne načine in pri tem oblikujemo lastno identiteto. Telo ni vedno rezultat posameznikove volje in želje. Že fizična in biološka determiniranost sta dovolj pomembna razloga, da se posameznik le redko zadovolji s svojo telesnostjo. Zato skuša ves čas nadzorovati svoje telo ter uskladiti s svojimi predstavami. Mnenja, ki jih ima o sebi in mnenja, ki jih imajo drugi o njem največkrat niso skladna in tvorijo napetosti. Da bi svojo telesno identiteto uskladil s kriteriji normalnosti, posameznik uporabi različne tehnike. Lahko poskuša prikriti telesne pomanjkljivosti, bodisi dejanske ali domnevne, lahko pa se trudi izpostaviti družbeno zaželene lastnosti in tako odvrne pozornost od pomanjkljivosti (Južnič 1993).

Na eni strani telo spada izrazito v sfero zasebnosti, obenem pa ga mora posameznik usklajevati z družbeno in kulturno sprejemljivimi normami. Tako je telo vedno predmet sprememb, usklajevanja in nadzora (Južnič 1993). »Napetost me realnim in idealnim telesom, torej med telesom, ki ga človek dejansko ima ... in takim, ki si ga želi imeti, je vir izjemne dramatike v človekovi identiteti« (Južnič 1993, 42). Posameznikova identiteta ni vezana le na relacijo do telesa, temveč je prepletanje odnosa do telesa ter odnosa do družbe. Ta proces prepletanja je razlog za posameznikov razvoj identitete, refleksijo in samopodobo. Telo je ves čas na očeh drugih in zato predmet ocenjevanja. Posameznik sprejema zunanje vplive, jih ovrednoti ter uskladi s samopodobo, kar pa povratno vpliva na dožemanje telesa. Identiteta je odvisna od priznanj in potrditve v očeh drugih, saj se posameznik z njimi identificira (Featherstone 2006).

Posameznik lahko pri usklajevanju identitete doživlja konfliktne situacije ali krize kot jih poimenuje Shilling (2008). Konflikt je različno intenziven in lahko vodi tudi do izgube lastne identitete. Shilling poudari način reševanja konfliktne situacije kot fazo kreativnosti. Pravi, da ta nastopi, ko se posameznik znajde v najbolj kriznem obdobju, kar spodbudi željo po izhodu iz neprijetne situacije in vzpostavitvi stabilne identitete. Načini reševanja krize so različni, zato avtor tudi poudarja element kreativnosti.

Videz telesa je v potrošniški družbi postal eden glavnih načinov izražanja. Predvsem pri ženskah je telo postalo središče identitete. Investiranje v zunanji videz je postal osrednja okupacija sodobne ženske. Pogosto je tako celotna identiteta definirana zgolj prek telesa. »Telo je medij samopredstavljanja, samopromocije, samooglaševanja pa tudi mesto družbene stigmatizacije, če ne ustreza standardom sprejemljivosti« (Kuhar 2004, 11).

Vsaka družba poseduje določene običaje in prakse, ki namerno spreminjajo zunanji videz telesa. Telesne prakse se razlikujejo glede na kulturo in čas, vse pa predstavljajo način samooblikovanja in poskus doseganja želene identitete. V potrošni družbi so telesne prakse individualni projekt, prek katerega posameznik skozi refleksivno ukvarjanje s telesom in identiteto stremi k rekonstrukciji ontološkega občutka varnosti.

Potrošniška kultura sovпада s kulturo narcizma, katere proizvod je nov koncept jaza – igranje identitete oz. igranje sebe. Posameznik je nenehno zaskrbljen glede zdravja, mladostnega videza, prezgodnjih znakov staranja, bolezni in smrti. Izgledati boljše, bolj mladostno in bolj privlačno je osnovna potreba vsakega posameznika in osrednji projekt življenja.

3 TELO KOT PROJEKT

Ko je neka ženska nekoč rekla Winstonu Churchillu, da je pijan, ji je on odgovoril: »Vi, gospa, ste pa grdi. Ampak jaz se bom do jutra streznil, vi boste pa še vedno grdi« (wikiquote.org).

Ker je telo medij, skozi katerega pošiljamo sporočila o svoji identiteti, je toliko bolj pomembno, da znamo ta medij tudi nadzorovati. Posameznik skuša uskladiti telo in njegove dele z družbenimi predstavami in kulturnimi pravili o tem, kaj je lepo in zaželeno. Na posameznika ves čas vplivajo kulturni kanoni, zato se mu pogosto dozdeva, da je telo pomanjkljivo in potrebno popravkov.

3.1 Telesne prakse v potrošni družbi

Tesen odnos med telesom in identiteto je povzročil, da telo posameznik danes obravnava kot projekt. To spoznanje je povzročilo, da je na svoj videz obliko in velikost telesa začel gledati kot na nekaj, kar se lahko oblikuje. »Na bogatem Zahodu obstaja tendenca gledanja na telo kot na entiteto v procesu nastajanja; projekt, ki ga vodimo in uresničujemo kot del samopodobe« (Shilling 1993, 5).

Telo je postalo projekt posameznika, kjer so pomembne lastnosti kot so zunanost, notranost, oblika, velikost, lastnosti odprte za rekonstrukcijo in oblikovanje v okviru lastnih preferenc, zamisli in idej. V sodobni družbi ima predvsem zahodni svet znanje in tehnične zmožnosti, da poseže v telo in ga substancialno spremeni. To ustreza vse bolj razširjeni miselnosti, da je telo nedokončana gmota, ki jo posameznik lahko poljubno oblikuje, v okviru življenjskega stila (Shilling 1999). Lahko govorimo o *plastičnem telesu* (Bordo 1993). Po Bordo je plastično telo celota neskončnih možnosti preoblikovanja, ki ga ne omejujejo zgodovina, družbena pozicija ali posameznikova biografija. Posameznik svoje telo lahko nenehno modelira in dizajnira ter ga oblikuje po svojih željah in predstavah o idealnem telesu. Številne možnosti preoblikovanja podirajo tudi nekatere družbene determinante kot so spol, starost, razred in celo raso pripadnost.

Težnjo po vzdrževanju in discipliniranju telesa pa ne moremo pripisati le potrošniški kulturi. Različni telesni režimi so bili prisotni že v tradicionalnih družbah, predvsem v verskih skupnostih kot so samostani, kjer je asketsko življenje temeljilo na nadzoru telesa in prehrane. Prakticiranje telesnih režimov je predstavljalo najvišjo raven

posameznikovega bivanja, saj je z disciplino obvaroval telo pred mesenimi užitki ter ga podredil višjim duhovnim ciljem (Featherstone 1991). V predmodernem času je bilo dekorirano in spremenjeno telo vezano na že obstoječe in podedovane modele, ki so se reproducirali v skupnih obredih in skozi različne rituale. V sodobni družbi je telo projekt, predmet nenehnega izpopolnjevanja in pomemben izraz posameznikove identitete. Telo je avtonomna in avtentična oblika posameznikovega izražanja in zahteva individualno ter nenehno pozornost.

Potrošniška kultura postavlja telo v središče, golo telo povzdiguje v ideal in časti njegovo estetiko. Posameznik se vsakodnevno srečuje z idealiziranimi podobami teles, ki obljublajo zdravje, užitek, večnost oziroma izpolnitev želja. Te podobe mu obljublajo, da lahko s trdom in disciplino doseže želeno telo in posledično želeno življenje. Zato se posameznik zavestno, načrtno in aktivno ukvarja s predstavljanjem, vzdrževanjem in pojavljanjem lastnega telesa (Woodward 1997, 69-72). Ukvarjanje s telesom se predstavlja kot zabava, užitek, hobi. Namen preoblikovanja je estetika in v precej manjši meri funkcionalnost. Posameznik je pri oblikovanju telesa individualen, inovativen, kreativen, avtonomen ter svoboden. Telo je posameznikov individualni projekt, s trdim delom in veliko truda pa ga lahko izkleska v popolnost (Schilling 1993).

Pojem vzdrževanje telesa se pomensko navezuje na popularno razmišljanje o telesu kot o stroju. Tako kot druge naprave je tudi telo potrebno servisirati, redno preverjati in vzdrževati njegovo največjo sposobnost. Telo od posameznika zahteva, da mu posveča velik del svojega prostega časa. Nenehen nadzor nad telesom omogoča najboljši izkoristek življenja. V kulturi, v kateri telo omogoča dostop do vsega dobrega v življenju je samoohranitev odvisna od vzdrževanja telesa (Featherstone 1991). Skrb za telo daje posamezniku občutek dobrega počutja, ko se pojavi v družbi pred drugimi. Zdravje je vse bolj povezano s posameznikovim videzom in ima pomembno vlogo pri samopredstavitvi. Ljudje se poslužujejo različnih izdelkov in storitev, ki jim omogočajo lepo kožo, oblikovano telo, mišično maso, zdravo prehrano z namenom, da dajejo vtis zdravega in mladostnega videza (Mellor in Shilling 1997). Shilling (1993) kot primere telesnih projektov navede zdravje, lepotne operacije ter body-building. Poleg teh so najpogostejše oblike telesnih projektov še različne vadbe in diete.

Zdravje, mladost, lepota in fizična pripravljenost so pozitivne lastnosti, ki jih discipliniranje telesa omogoča in ohranja, posameznik pa obenem pridobi občutek

samonadzora, pozitivne samopodobe in samospoštovanja. Zaradi razumevanja telesa kot nedokončanega projekta, telo pogosto to tudi postane. Vedno obstaja kak del, ki ga je mogoče popraviti, izboljšati in izpopolniti (Kuhar 2004, 105).

Zahodni svet istoveti videz z odsevom posameznikove osebnosti. Oblika in velikost telesa predstavljata posameznikovo notranjost; debelo pomeni pomanjkanje discipline, lenobo, bolezen, nizko samozavest ter moralno oporečnost, posameznik pa je s svojim videzom družbeno stigmatiziran (Petersen 2007, 50).

Nadzor nad telesom je tisti del posameznikove komunikacije, ki nadomešča besede in predstavlja nujen okvir za prenos pomenov v sporočanju. Posameznik postane kompetenten posrednik pomenov, ki jih telo oddaja, ko to priznajo drugi kompetentni posamezniki. Ta status doseže z vzdrževanjem nenehnega nadzora nad telesom pri čemer mora paziti predvsem na spodrsaljaje v telesni komunikaciji ter jih znati z drugimi telesnimi gestami opravičiti (Giddens 1991). Rutiniran nadzor nad telesom je odločilnega pomena za vzdrževanje posameznikovega občutka varnosti v različnih situacijah vsakdanje interakcije. S telesnimi izkušnjami in spretnostmi posameznik razvije občutek za potencialne grožnje ter jih zna temu primerno obravnavati. Več ko si nabere sposobnosti in izkušenj, lažje nadzira telo in bolj kompetenten je pri njegovi komunikaciji (Giddens 1991, 57).

Preoblikovanje telesa oziroma investiranje v zunanji videz je pri ženskah toliko bolj povezan z oblikovanjem identitete. Kot pravi Južnič (1993) je lepota za žensko pomemben pojem. Prav potreba posameznice po tem, da vpliva na zunanji videz postaja ključna označba ženske identitete. Macdonaldova (1995, 192) meni, da »investiranje v zunanji videz kot ključnega označevalca identitete ustvarja reprezentacijo telesa kot temeljno področje za definicijo in redefinicijo ženskosti«. S tem, ko se razlikuje lepo telo od grdega in cenjeno od necenjenega, telo zahteva, da posameznica preoblikuje identiteto in v skladu s tem deluje. Temu ustrezno podredi tudi telesne tehnike. Predvsem kozmetični tretmaji zahtevajo nenehno samoopazovanje in nadzorovanje telesa. Standardi lepote in zdravja natančno predpisujejo, kakšen je ustrezen odnos ženske do njenega telesa. Napotki in izdelki za vzdrževanje ženskega telesa so del procesa, v katerem je konstituirano idealno žensko telo in z njim posebna vrsta ženske subjektivitete, identitete, želje ter užitka (Hrženjak 2002).

Koncept telesnih tehnik je v družboslovje uvedel že Marcel Mauss, ki jih je opredelil kot učinkovite procese, kjer posamezniki uporabijo svoje telo na specifičen način, naučen v procesih prenosa tradicije iz generacije v generacijo. Sem spadajo vsakodnevne rutine kot so česanje, oblačenje, hoja ter občasne rutine kot so telesna vadba, tečaji, tetoviranje ali lepotna operacija. Pri tem je pomembno poudariti, da se telesne tehnike razlikujejo tudi glede na spol, starost, učinkovitost ter pripadnost skupini, kulturi ali družbi. Tako je na primer značilno, da se v sodobni potrošni družbi lepotne prakse bolj pripisuje ženskam kot moškim, čeprav se ta meja ravno zaradi kulturnih značilnosti časa vse bolj briše.

Nick Crossley (2006) je nadgradil koncept telesnih tehnik s poimenovanjem reflektivne telesne tehnike (RTT). Z njim poskuša premostiti pomanjkljivosti Maussove definicije, predvsem tistega dela, kjer Maussu ne uspe pojasniti vloge, ki jo imajo telesne tehnike in človekovo telo pri formiranju posameznika kot družbenega akterja (Krpič 2008). Avtor v Maussovo poimenovanje uvede pojem reflektivno utelešenje, ki se nanaša na zmožnost, težnjo in razumevanje delovanja na lastno telo ter refleksije do telesnih praks in telesne podobe. Crossley definira koncept RTT kot »tiste telesne tehnike, ki delujejo povratno na telo z namenom spreminjanja, vzdrževanja ali tematiziranja« (Crossley 2006, 104).

Telesne tehnike so kulturno določene in imajo kot take simboličen ali normativen pomen. Telesna vadba se v zahodni družbi povezuje z veseljem, vitalnostjo, igro in zahteva določene spretnosti, medtem ko v drugem kulturnem okolju lahko izzove posmeh in odpor. RTT igrajo pomembno vlogo pri konstruiranju posameznikovega občutka o sebi, saj s svojim povratnim učinkom posameznik aktivno deluje na sebe kot na pasivni objekt (Crossley 2006, 107). Določen tip sebstva zahteva določene RTT, da se lahko udejanji in posameznik izbira tiste RTT, ki so v skladu z želenim sebstvom. Crossley razdeli RTT v dve skupini. Na eni strani so tiste, ki se ponavljajo (dnevno, tedensko, letno) z namenom reprodukcije in se nanašajo na vzdrževanje telesa, na drugi pa so tiste, ki vplivajo na transformacijo posameznika.

Shilling (2008) meni, da z investiranjem v telo kot projekt posameznik ne samo lažje izrazi svoj smisel identitete in poveča nadzor nad lastnim telesom, temveč se na ta način sooča s konflikti svojega delovanja v družbenem in kulturnem okolju. Soočenje posameznika s pogoji njegovega materialnega, družbenega, kulturnega, političnega, religioznega delovanja v svetu razdeli v tri zaporedne faze utelešenega delovanja: navada, kriza in kreativnost. Za prvo fazo je značilna habitualna kontinuiteta. Kultura

oziroma družba v procesu socializacije opremi posameznika z rutiniziranimi oblikami delovanja. Navade pronicajo globoko v posameznikovo telo in strukturirajo posameznikovo identiteto. Seveda ima posameznik možnosti, da navade tudi sam oblikuje, vendar je navada prej vsiljena posamezniku s strani družbe, kakor pa je produkt avtonomnega delovanja. Navada je uspešna, če zadovoljuje posameznikovo hotenje ali potrebo, čeprav je lahko posamezniku celo škodljiva. Rutinirano delovanje lahko prekine osebni konflikt, fizične omejitve ali družbene okoliščine. Ko navada preneha služiti posamezniku, pride do krizne situacije. Posledice konflikta variirajo od manjše vznemirjenosti, ki jo doživi posameznik, ker ne more prakticerati določene navade do stopnje, ko posameznik začne resno dvomiti v svoje sposobnosti in lastno identiteto. Z reševanjem problema nastopi faza kreativnosti. Za zadnjo fazo je značilno, da se posameznik zaradi ogrožanja lastne identitete odloči, da bo spremenil bodisi ustroj lastne identitete, bodisi ustroj družbenega ali fizičnega okolja z namenom, da na novo vzpostavi stabilnost in rutino ter občutek ontološke varnosti.

Različni projekti telesa omogočajo posamezniku načine izražanja in razvoj pozitivne samopodobe. V času negotovosti, nestabilnosti in nevarnosti posameznik razvije občutek, da ni več zmožen vplivati na dogajanje v svoji okolici. Lepotne operacije so primer, kako posameznik prek telesne prakse na novo vzpostavlja stabilnost in rešuje konflikt utelešenega delovanja. S tem, ko vpliva na svoje telo, simbolično zavrne tisto, kar mu je dano. Tako sporoča da je gospodar tudi nad svetom, ne glede kako zapleten in neznan je (Gimlin 2001).

3.2 Estetska kirurgija

Pojem plastična kirurgija (plastic surgery) izhaja iz grške besede plastikos, kar v dobesednem prevodu pomeni oblikovati, ulivati. Besedno zvezo je l. 1798 prvi predlagal Pierre J. Desault, s katero je želel poimenovati posege, ki popravljajo deformacije in funkcionalne pomanjkljivosti telesa (Gilman 1999, 10). Kasneje se je pojem uveljavil kot skupni in krovni termin za pojmovanje rekonstruktivnih postopkov obraza in telesa. V času renesanse se je začel pojavljati pojem lepotna kirurgija (beauty surgery). Nemški obrazni kirurg Johann F. Dieffenbach je z novim pojmom želel ločiti posege, ki imajo zgolj estetsko funkcijo od rekonstruktivnih posegov. Besedo lepotna (beauty) je na prehodu iz 19. v 20. stol. zamenjala beseda estetska

(aesthetic) ter tako dodala kredibilnost ter strokovno konotacijo terminu in poklicu (Gilman 1999).

Ker je v vsakodnevni rabi največkrat omenjen izraz lepotne operacije s katerim mislimo na lepotne posege, v nadaljevanju podrobno razložim, katera raba je pravilna in zakaj sem izbrala določene izraze. Obstajata dve področji plastične kirurgije: rekonstruktivna in estetska (Slovenski medicinski e-slovar 2002).

Rekonstruktivna kirurgija odpravlja telesne defekte, ki so posledica bolezni, nesreče, razvojnih napak ali katerekoli druge situacije, ki je vplivala na zmanjšanje funkcionalnosti telesa. Rekonstruktivna kirurgija se povezuje z izboljševanjem in popravljanjem telesnih defektov z namenom zdravja, normalnosti in fizične funkcionalnosti.

Estetska kirurgija se od rekonstruktivne razlikuje predvsem v tem, da je stvar posameznikove prostovoljne odločitve in ne nuja. Razlogi za lepotno operacijo se povezujejo z dvigovanjem samozavesti, družbenim statusom, kariero itd.

V diplomskem delu sem se odločila za rabo termina estetska kirurgija, kjer predstavljam in opisujem poddiscipline plastične kirurgije. Ta raba je najbolj pogosta tudi v stroki, kot sem zasledila na spletnih straneh¹ večine priznanih slovenskih plastičnih kirurgov. Tam, kjer bom predstavljala posamezne posege estetske kirurgije, pa uporabljam termin lepotna operacija. Treba je tudi poudariti, da obstajata dve vrsti lepotnih posegov, ki spadata pod okrilje estetske kirurgije. V prvo skupino spadajo kirurški lepotni posegi oz. lepotne operacije v pravem pomenu, medtem ko v drugo spadajo nekirurški lepotni posegi ali minimalno invazivni lepotni posegi, ki jih poleg ordinacij estetske kirurgije ponujajo tudi različni kozmetični saloni ter wellness centri. Med kirurške lepotne posege štejemo lifting obraza, dvig čela in obrvi, korekcijo vek, povečanje ustnic, korekcijo nosu, povečanje ali zmanjšanje prsi, liposukcija trebuha, bokov, stegen ali kolen ter drugo. Med minimalno invazivne lepotne posege pa štejemo Botox injekcije, kemični piling, lasersko odstranjevanje dlak in pigmentnih nepravilnosti ter drugo.

¹ fabjan.si, kirurski-sanatorij.si, chic.clinic.ordinacija.net, tomazjanezic.ordinacija.net

3.2.1 Kulturni pomeni lepotnih operacij

Ruth Holliday in Jacqueline Sanchez Taylor v članku *Aesthetic surgery as false beauty* (2006) razmišljata o pomenih, ki se v sodobnem času pripisujejo lepotnim praksam. Za primerjavo predstavita nekaj primerov iz zgodovine, ki nazorno pokažejo, kako se pomen lepotnih praks spreminja. Estetska kirurgija je praksa, ki se pojavlja že nekaj stoletij v različnih kulturah, predvsem patriarhalnih. Zato je bilo na začetku večina pacientov moškega spola (Holliday in Sanchez 2006). Lepotna operacija nosu se je razvila iz posega v 16. stol., ki so ga kirurgi uporabljali, da bi z rekonstrukcijo nosu zakrili sledi sifilisa. Nos je bil namreč prvi pokazatelj te bolezni, ki je njegovega lastnika tudi družbeno stigmatiziral. Da bi se posamezniki bolj stopili z okolico in postali manj opazni, so se zatekali h kirurškim posegom (Gilman 1999). Kirurgi so iz dela kože, ki so ga vzeli z roke oblikovali primeren nos in tako omogočili posamezniku nadaljnje normalno življenje. S posegi na nosu se je začel razvoj sodobne estetske kirurgije v Evropi. Precej prej, v čas Stare Grčije pa segajo zapisi o kirurških posegih, ki bi jih danes lahko enačili z liposukcijo in korekcijo zgornjih vek. Tovrstne posege so si lahko privoščili le najbogatejši in najbolj vplivni moški, ki so stremeli k izklesanosti telesa.

Razlika med lepotnimi praksami, ki so se jih v preteklosti posluževali moški in tistimi, ki jih v današnjem času uporabljajo ženske je v pomenih, ki se jim pripisujejo. V antičnem času so bile lepotne prakse teles umetnost, dejanje estetskega ustvarjanja, danes se lepotne prakse pojmujejo kot nekaj feminiziranega, površinskega in trivialnega (Holliday in Sanchez 2006).

3.2.2 Normalizacija lepotnih operacij

Z razvojem medicine kot znanosti, je tudi kirurgija pridobila na statusu. Vendar se je šele z obdobjem obeh svetovnih vojn otresla moralne omadeževanosti. Ko so z bojišča Krimske vojne prihajale trume iznakaženih vojakov in z opekljami, so bili plastični kirurgi poslani, da popravijo iznakažene obraze in rekonstruirajo dele telesa. Naredili so velik korak v razvoju tehnik rekonstrukcije udov in transplantacije kože. Plastična kirurgija je postala priznana disciplina v medicini (Davis 1995, 16). Sredi 20. stol. se je področje plastične kirurgije močno spremenilo. Plastične operacije niso več samo popravljale telesnih defektov, ki so kakor koli vplivali na funkcionalnost telesa, temveč so popravljale estetske napake na razmeroma zdravih telesih. Število posegov estetske kirurgije je dramatično naraslo (ASPS 2008).

K vzponu estetske kirurgije je pripomogel napredek v kirurških postopkih in tehnologiji. Instrumenti so postali bolj precizni in tehnološko naprednejši, izboljšali so se instrumenti za mikroskopsko povečavo, v rabo so prišli materiali, ki niso izzvali negativnih reakcij kože. Vse novosti so omogočale boljše rezultate, lepotne operacije pa so za pacienta postale manj travmatične (Davis 1995). Pomemben faktor pri razvoju discipline je bila tudi profesionalizacija estetskih kirurgov. Leta 1937 je Severna Amerika institucionalizirala poklic estetske kirurgije z ustanovitvijo Ameriške zveze plastičnih kirurgov (Gilman 1999, 4). Kasneje so se ustanovila še druga združenja na področju, kar je pripomoglo k bolj kvalitetni, strokovni in širši ponudbi storitev.

Na razvoj estetske kirurgije je prav gotovo vplivala tržna naravnost medicine ter razvoj potrošniške kulture. Kot na vsakem trgu, so se tudi na trgu medicinskih produktov vzpostavili odnosi potrošništva, kjer je posameznik postal potrošnik, svoboden v izbiri in odločitvi (Gilman 1999). To prav gotovo potrjuje še vedno naraščajoči trend lepotnih operacij in vse širši repertoar posegov. Glede na poročilo Ameriškega združenja plastičnih kirurgov (ASPS) za leto 2007, se je število vseh posegov estetske kirurgije v ZDA povečalo za 7% v primerjavi z letom 2006 in celo 59% v primerjavi z letom 2000, kar pomeni skoraj 12 milijonov posegov v enem letu. Število lepotnih operacij se glede na prejšnje leto ni bistveno spremenilo (1,8 milijonov), medtem ko se je trend nekirurških lepotnih posegov v primerjavi z 2006 dvignil za 9% in iz leta v leto narašča. Najpogostejši kirurški posegi v letu 2007 so bili: povečanje prsi, liposukcija, korekcija nosu, korekcija zgornjih vek ter abderoplastika. Med nekirurškimi posegi pa so najpogostejši botox injekcije, kemični piling ter lasersko odstranjevanje dlak (ASPS 2008). Britansko združenje lepotnih plastičnih kirurgov (BAAPS) je izdalo podobno poročilo za Veliko Britanijo za leto 2007. Skupno je bilo v preteklem letu izvedenih 32.453 lepotnih posegov, kar je 12,2% več kot leta 2006. Med najpogostejšimi posegi so poleg že omenjenih še lifting obraza ali vratu, katerega trend se najhitreje dviguje (36% glede na 2006) tako pri moških kot pri ženskah ter zmanjšanje prsi (BAAPS 2008). Zanimiv je podatek, da tudi moški vse bolj posegajo po lepotnih popravkih, pri čemer so v ospredju predvsem nekirurški posegi. Morganova (1991) ocenjuje, da je 30-40% vseh lepotnih posegov (tudi nekirurških) v ZDA opravljeno na moških. Od leta 1993 do 1995 je v ZDA odstotek transplantacije las narasel za 61%, v VB pa se je število posegov v zasebnih klinikah podvojilo (Holliday in Allie 2007).

Po Brooksovi (2004) lahko najdemo enega izmed odgovorov na naraščajoči trend lepotnih operacij v normalizaciji fenomena. Obseg in pogostost tematike, ki obravnava lepotne operacije je vse bolj prisotna v različnih medijih. Oglaševanje estetske kirurgije ni več omejeno le na določene ženske revije, temveč se pojavlja tako v popularnem kot resnejšem tisku, na lokalnih in nacionalnih TV programih, trgovskih centrih, zdravstvenih ustanovah, fitnes centrih itd. Z razcvetom resničnostnih šovov so na male ekrane prispale tudi oddaje kot so »Extreme makeover«, ki spremljajo celoten potek preobrazbe posameznika od odločitve do rezultata pri čemer lahko gledalec spremlja celo potek kirurškega posega. Brooksova pri tem poudarja, da je vsem medijskim tekstom skupna pomembna značilnost, in sicer predstavljanje lepotnih operacij v pozitivni luči. Avtorica predstavi dva naracijska okvirja, ki spodbujata naturalizacijo fenomena lepotnih operacij: povezovanje estetske kirurgije s sodobno tehnologijo ter način pripovedovanja, ki je neposreden in v prvi osebi.

Nove kozmetične tehnologije se povezujejo s temami kot so inovacije, znanstveni napredek, medicinsko znanje, dostopnost in zdravje. Natančni opisi tehnologij, predstavitev njihove uporabnosti in učinkovitosti dajejo občutek znanstvenega napredka na eni strani ter dostopnosti, udobnosti in lagodnosti na drugi. Lepotne operacije so največkrat opisane kot lepotne prakse, kjer za skoraj nič truda posameznica dobi neverjeten učinek. Kirurgi in dermatologi pogosto enačijo nove tehnologije estetske kirurgije z zdravilnim učinkom ali jo promovirajo kot bolj zdravo alternativo prekomerni telesni vadbi. Posamezniki, ki imajo izkušnje z lepotnimi posegi veljajo za drzne in pogumne. Brooksova (2004) meni, da s tem, ko odprto priznajo in govorijo o svoji izkušnji dajejo drugim moralno podporo. Njihove zgodbe odkrivajo tabu lepotnih operacij in spodbujajo širše sprejemanje estetske kirurgije ter tako omogočajo drugim, da se lažje in brez strahu odločajo za isti korak. Naracijski okvir o lepotnih posegih temelji na iskrenosti in odkritosti pripovedovanja, obenem pa vsebuje elemente herojskih zgodb boja, neodvisnosti in uporništvu, pri čemer se odločitev za lepotno operacijo časti kot racionalen, proaktiven korak proti izboljšanju samega sebe. Ameriško društvo lepotnih plastičnih kirurgov (ASAPS) je ugotovilo, da so ljudje vse bolj pozitivno naravnani k lepotnim operacijam; v letu 2007 je pozitivno mnenje izrazilo 62% vprašanih, kar je najvišji odstotek odobravanja po letu 2001 oziroma v zadnjih desetih letih (ASAPS 2007). Tako kot v ZDA se tudi v drugih državah Zahodnega sveta stopnjuje pozitiven odnos do lepotnih operacij. Ljudem je

vse manj neprijetno javno govoriti o svoji izkušnji, obenem pa vse več ljudi razmišlja o lepotnih operacijah kot storitvi, ki jo bodo morda potrebovali v prihodnosti.

S tem, ko se lepotne operacije predstavlja kot dostopne, zdravju koristne ter medicinsko legitimne, se zdi kot da je obisk pri kirurgu enak obisku frizerja. Lepotne operacije so postale stvar vzdrževanja telesa. Tako kot druge telesne prakse kot so urejanje pričeske, primerna garderoba ali ličenje, je tudi lepotna operacija postala pomemben del življenja posameznice.

4 POMEN PRIVLAČNEGA VIDEZA

V svetu, ki sodi po zunanjem videzu, je občutek, da lahko vplivamo na svoj videz zelo osvobajajoč. Smo tisto, kar izgledamo in težimo k temu, da izgledamo tisto, kar smo (Gilman 1999). Vsak posameznik poseduje celoto kriterijev po katerih vrednoti zunanost sebe in drugih. Na podlagi teh se odloča, kdo mu bo simpatičen, komu bo verjel in kdo bo dobil prednost pred drugimi.

4.1 Lepo je dobro, grdo je slabo

Kaj določa lepoto? Je to nekaj, kar predmet ali oseba posedujeta ali je to stvar posameznikove presoje? Teorije o lepoti imajo dolgo preteklost, saj so si tovrstna vprašanja zastavljali že Stari Grki. Sokrat je verjel, da je lepota tisto, kar človeka privlači, pri čemer mora vsebovati tudi moralno kvaliteto, saj le taka lepota lahko postane avtentična lepota. Po Aristotelu je lepota povezana s tem, kako dobro je objekt oblikovan, da ustreza njegovi funkcionalnosti in namenu. Lepoto je pojmoval kot red, simetrijo in jasnost, ki izvira iz realnega sveta in ima svoj pomen. Grki so nasploh povezovali popolno obliko s simetrijo, ki sledi strogim matematičnim pravilom. Cerkevni misleci so kasneje poskušali združiti antično pojmovanje s krščanskim. Lepoto so razumeli kot spomin na drugi svet – Nebesa. S tem, ko človek uvidi zemeljsko lepoto se približuje najvišji instanci lepega – Bogu. On je tisti, ki je ustvaril človeka popolnoma proporcionalnega, po svoji podobi. Kasnejši misleci so že vzpostavljeno povezanost lepote z merljivostjo le utrdili. Lepota je postala znanstveno izmerljiv fenomen, katerega namen je bil določiti idealna razmerja (Holliday in Taylor 2006).

V socialni psihologiji je pojem privlačnega videza pogosto osrednja tema raziskav. Različne empirične študije so pokazale, da je lepota povezana z množico pozitivnih družbenih in kognitivnih karakteristik (Berscheid in dr. 1971, Berscheid in Walster 1974, Hatfield in Sprecher 1983). Fizična privlačnost ima pomemben vpliv na samospoštovanje in na druge kazalce dobrega psihičnega počutja. Privlačna oseba je bolj družbeno sprejemljiva in bolj všečna. Tanya Rosenblat (2005) meni, da so privlačnejši ljudje v središču pozornosti že v času primarne socializacije, ko se posameznik uči komuniciranja. Zaradi večje pozornosti in več časa, ki ga predvsem starši in vzgojitelji namenijo otroku lahko razvije boljše komunikacijske spretnosti kot

otrok, ki ni enako fizično privlačen. Privlačnejši ljudje imajo tako že na začetku svoje življenjske poti boljše izhodišče.

V družbi, kjer je prvi vtis izrednega pomena, imajo privlačni ljudje na vseh področjih prednost pred drugimi. Dober videz je pomembna karakteristika posameznika skozi celo življenje. Ljudje prej pripišejo pozitivne lastnosti privlačni osebi in negativne nepriljubljeni osebi. Če je posameznik fizično privlačen, mu bodo drugi pripisovali pozitivne karakteristike kot so popularnost, uspešnost, sreča ter posledično simpatično in pozitivno osebnost. Tako se posamezniku zaradi pozitivnega izstopanja na enem področju avtomatično pripisuje uspešnost tudi na drugih. Ljudje na podlagi preteklih dosežkov velikokrat povečujejo dejanja znanih, uspešnih in lepih četudi so ta dejanja nepomembna ali neuspešna. Tovrstno pripisovanje pozitivnih lastnosti na podlagi ene značilnosti imenujemo halo efekt (Ule 1996, 97). Vendar pa privlačnost ni vedno prednost. Ljudje, ki so izrazito telesno privlačni se velikokrat spopadajo s pripisovanjem negativnih atributov. Veljajo za egocentrične samovšečne, manj inteligentne, nepošteno in nekredibilne. Pripadniki istega spola imajo do njih izrazito odklonilen odnos, s strani pripadnikov nasprotnega pa doživljajo več nezaželenih seksualno motiviranih pristopov kot ostali manj privlačni ljudje (Hatfield in Sprecher 1986).

Če sta privlačnost in lepota temi, ki sta pogosto del znanstvenih vprašanj pa raziskovanje pomena grdosti šele postaja resna tema akademskih študij. V preteklosti je bilo področje raziskovanja grdega marginalizirano, danes pa odnos do grdosti pomembno vpliva na različne aspekte človekovega življenja. Diskriminacijo ali predsodek, ki temelji na označevanju posameznika glede na njegov telesni videz oz. zunanjo pojavnost je Anthony Synnott (2008) poimenoval »looksism«². Sestavljata ga dve obliki diskriminacije: prisotnost lepote (beautyism) in odsotnost lepote ali prisotnost grdote (uglyism).

Manj privlačni ljudje veljajo za manj čutne, manj prijazne, manj zanimive, šibke, bolj rezervirane, manj socialne, predvsem pa manj seksualno privlačne. Ker je v potrošni družbi privlačno telo vitko, športno, zdravo in mlado, so vsa telesa, ki ne ustrezajo tem kriterijem velikokrat diskriminirana. Študije (Swami in dr. 2008) so pokazale, da

² Look(s)ism – termin izhaja iz ang. besede looks, looking, ki v prevodu pomeni zunanji videz; v rabi sta obe obliki termina

so ljudje s prekomerno težo³ diskriminirani na različnih področjih, vključno s profesionalnim, zdravstvenim in izobraževalnim. Pripisujejo se jim karakterne oznake kot so lenoba, osamljenost, neiskrenost obenem pa so to tudi osebe, ki se jih v javnosti največkrat zasmehuje. Zato ni presenetljivo, da se ljudje skušajo izogniti tovrstnim družbenim stigmam tudi z odločitvijo za lepotne operacije. V Angliji (Throsby 2008) so zaznali naraščajoč trend operacij, ki omogočajo hitrejšo izgubo teže. V letu 2005 je bilo število tovrstnih posegov enkrat višje (4341) kot leto prej in dvakrat višje kot leta 2003. Operacije z namenom izgube teže omogočajo posamezniku boljše zdravstveno stanje, kvalitetnejše življenje ter predvsem pozitivne psihosocialne učinke. Da videz ne vpliva le na posameznikovo vedenje, ampak tudi na njegov ekonomski standard, kažejo različne raziskave, ki so preverjale povezanost med dohodkom in telesnim videzom. Rezultati so pokazali, da neprivlačni ljudje zaslužijo do 75% manj kot privlačni in do 57% manj kot ljudje s povprečnim videzom (Biddle in Hamermesh 2000). V ZDA, kjer je diskriminacija ena največjih družbenih tegob, so nekatera mesta (Washington, San Francisco, Santa Cruz, California) celo sprejela uredbe, ki prepovedujejo diskriminacijo na podlagi zunanega videza. Vendar pa je tovrstne predpise v praksi težko izvajati.

4.2 Estetska kirurgija kot zdravilo grdega

Estetske kirurgija nenehno promovira pojmovanje grdote kot bolezni, ki jo lahko ozdravi lepotna operacija. Ženske sprejmejo diagnozo kot ustrezno, saj jo podpira medicina, ki je pomembna in ugledna družbena avtoriteta. Medicina je zgodovinsko definirala žensko telo kot pomanjkljivo in potrebno popravkov, zato estetska kirurgija kot terapija, ki zdravi s svojim videzom nezadovoljne ženske enostavno postane upravičena in samoumevna.

Medicina temelji na klasifikaciji zdravega in nezdravega telesa. Z razvojem tehnik merjenja je postalo zdravo telo definirano objektivno. Poleg odsotnosti bolezni je bil pomemben kriterij tudi stremljenje k idealni telesni obliki, ki pa je določena glede na aktualne družbene vrednote in norme (Petersen 2007). Bolj ko je ideal nedosegljiv, več ljudi se kategorizira za nezdrave. Z razvojem novih medicinskih tehnologij v povezavi s komodifikacijo telesa in potrošništvom, so se oblikovale tudi nove kategorije poimenovanja telesnega stanja. S tem, ko je medicina odklone od

³ BMI pri ženskah večji od 20 kg/m², pri moških večji od 22 kg/m² – mejne vrednosti, ki so jih Swami in sodelavci pridobili kot rezultate dveh raziskav o stigmatiziranosti debelejših ljudi (Swami idr. 2008)

povprečja (povprečje medicina razume kot normalno) poimenovala kot stanja ali disfunkcije, je odprla neskončne možnosti zdravljenja (Petersen 2007, 82-83).

Podobno preobrazbo je doživela tudi estetska kirurgija, s prehodom iz področja lepotnih popravkov v področje zdravljenja in si tako utrta pot na trg storitev. Wolfova (1992) meni, da je estetska kirurgija predstavljena kot zdravilo, saj je finančno odvisna od pacientov. S tem, ko se širi spekter postopkov, oddaljuje lepotni ideal in ustvarja vedno nova poimenovanja telesnih stanj, ki se odklanjajo od medicinske normale, estetska kirurgija skrbi, da število pacientov na upade. Še več, prek oglasov se estetska kirurgija promovira kot zdravilo za bolezen grdote. Na ta način se ustvarja pojmovanje nepriljubljenega telesa kot bolezenskega stanja in ne kot vprašanja estetike.

Ženske, ki ne sprejmejo pojmovanja pomanjkljivega telesa kot bolezenskega, ne morejo sprejeti pojmovanje zdravega telesa. Zanikanje medicinskih definicij se enači z zanikanjem zdravja. Davisova (1995) meni, da imajo ženske dve možnosti. Bodisi zavrnejo lepotne operacije in tvegajo, da jih družba etiketira kot bolne bodisi se podvržejo posegom in postanejo zdrave. Ker se vsak posameznik izogiba negativnim oznakam, se zdi druga možnost bolj privlačna.

4.3 Lepota in žensko telo

Lepota in žensko telo sta pojma, ki ju vedno srečujemo skupaj in ko pomislimo na enega, ga povsem samoumevno povežemo z drugim. Lepota kot vrлина ženskega telesa nima izvora v sodobni Zahodni kulturi. Žensko telo je predmet lepotnih idealov že tisočletja. Vsaka kultura je opredeljevala lepoto na svoj način, vse pa so stremele k lepotnim idealom kot eni najvišjih kulturnih vrednot. V Stari Grčiji je ženska lepota predstavljala idealizirano podobo moralnih in duhovnih kvalit. V Srednjem veku je kult viteštva povzdignil lepo gospodično v simbol za katerega se je bilo vredno boriti in celo umreti. Renesansa je častila žensko telo kot božansko in golota je predstavljala najbolj popolno obliko lepote. Romantični umetniki pa so v iskanju inspiracije za svoja literarna, pesniška, likovna in druga dela privzeli lepo žensko za svojo muzo.

Kultivacija videza je do 20. stol. postala povsem domena žensk ne glede na razred, starost ali etnično pripadnost. Z razvojem mode, kozmetičnih salonov in iznajdbo fotoaparata so se podobe lepotnih idealov množile in vplivale na vedno širši krog

žensk (Davis 1995). Lepotni ideali so se spreminjali precej hitreje kot v preteklosti. Gibsonovo dekle je s svojo postavo v obliki peščene ure; bujnim oprsjem, ozkim pasom in zajetnimi boki zamenjalo nedoraslo dekle s ploskim telesom in skoraj deško postavo. Z vzponom hollywoodske industrije so lepotne standarde predstavljale filmske igralkе, bodisi z izrazito ženstvenim telesom in bujnim oprsjem (Lana Turner, Jane Russel), zanimivim obrazom in dolgimi nogami (Greta Garbo, Marlene Dietrich) bodisi s svojo odločnostjo in samozavestjo (Katherine Hepburn, Joan Crawford). Bujnem in ženstvenem telesu je sledil vzpon vitkih, oblikovanih in čvrstih teles, ki so dnevno pod nadzorom diet in fitnesa. Ženski telesni ideal je zapovedoval zdrav, fit, oblikovan videz. Konec prejšnjega stoletja je žensko telo zaznamoval ideal »heroinske elegance« (Kuhar 2004, 36) in »iztrošenega videza«⁴ (waifish look) z izrazito vitkim telesom, ki daje vtis nezdravega, deškega telesa ter črno naličenimi očmi, neurejenimi lasmi in srepim pogledom. Ranljiv in podhranjen videz je ohranil svojo popularnost do danes. Razlika je le v tem, da današnje idealno žensko telo, v slogu postmoderne, združuje zunanje značilnosti ženskega in moškega telesa ter ustvarja ideal androginosti.

Martin Voracek in Maryanne L. Fisher (2002) sta raziskovala trend privlačnega ženskega telesa na primeru Playboyeve izbranke meseca. Analizirala sta izdaje od decembra 1953 do decembra 2001 (577 števil). Na podlagi antropometričnih kriterijev⁵ in indeksa androginosti sta ugotovila, da se trend oblike ženskega telesa nagiba stran od ideala peščene ure in v smeri androginosti. Rezultati so pokazali, da se razmerje med oprsjem in boki zmanjšuje, povečuje pa se obseg pasu. Indeks telesne mase se vse bolj znižuje, nasprotno pa se dviguje indeks androginosti (Voraček in Fisher 2002). Vitko, oblikovano in čvrsto telo, z nizkim ITM, vendar brez sledu vadbe, s poudarjenim čvrstim oprsjem in boki, ožjimi od ramen je standard, ki zapoveduje sodobni ideal ženskega telesa. Po zaslugi genetike temu idealu lahko zadosti le peščica žensk oziroma kot je Rogersova (1999) ugotovila, le en odstotek. Po zaslugi estetske kirurgije pa si ga lahko privoščijo precej več posameznic.

Ukvarjanje s telesnim videzom je neposredno povezano s potrošnjo. Telesni ideali, ki jih potrošniška kultura promovira še posebej ciljajo na žensko telo, ki je vedno bolj predmet fetiša (Bordo 1993). Žensko telo danes zahteva množico podob, ki naj bi jih

⁴ waif [wéif], waifish - angl. odvrženo ukradeno blago, stvar brez lastnika, rabljeno, zapuščeno, odpadki, ostanki

⁵ Antropometrični kriteriji so: višina, teža, mere pasu, bokov in trupa v najširšem obsegu. Avtorja sta na podlagi teh izračunala indeks telesne mase (ITM), razmerje med pasom in boki, med pasom in prsmi, med boki in prsmi ter indeks androginosti.

posameznica dosegala in vzdrževala brez napora. Pričakuje se, da bodo spreminjajočim se lepotnim trendom ženske nenehno sledile ter pri tem trošile ogromno časa in denarja. Forbisova (1994, 26) meni, da potrošna družba od žensk pričakuje »multifunkcionalno telo, ki se odziva na kaprice mode in postmoderne estetike obenem«. Po Bartky (1990) so ženske največkrat zreducirane bodisi na opis ali sodbo o določenih telesnih značilnosti kot fizičnega objekta. Ker se ženske vsak dan spopadajo z vizualnim ocenjevanjem s strani okolice, njihovo življenje primerja z neuradnimi lepotnimi tekmovanji, na katerih pa ne sodelujejo prostovoljno. Posledično posvojijo perspektivo drugih do sebe ter se naučijo gledati na enak način. Obenem pa ženske verjamejo, da se morajo prilagajati tej predstavi, saj se le-ta prek spolne vloge nenehno reproducira. Chapkisova (1986, 14) meni, da je lepo telo za ženske postalo odgovornost in obveznost na eni strani ter avtoriteta na drugi. Ženske so vrednotene in nagrajevane glede na to, v kolikšni meri se približujejo utelešenju ideala. Kultura lepote ohranja ženske pasivne s tem, ko jih definira v okviru njihovega videza in ne v okviru njihove aktivnosti. Zato je razumljivo zakaj feministke menijo, da so ženske kulturno konstruiran objekt moške želje. S tem, ko se prilagodijo lepotnim normam patriarhalne družbe, ženske prezentirajo sebe kot objekt moškemu pogledu ter se posledično postavijo v podrejen položaj.

Foucaultova teorija nadzora in discipline najbolje opiše kako pomemben je element vizualnosti teles pri vzpostavljanju družbenega nadzora. Foucault (1984) meni, da je oblast izvor vzpostavljanja pritiska nad ženskami. Po njegovem oblast ne izhaja iz centralne avtoritete, temveč je razpršena in del vsakdanjega družbenega in posameznikovega življenja. V vsaki družbi obstajajo oblastniški odnosi, ki prežemajo, opredeljujejo in konstruirajo telo. Po Foucaultu se nadzor vrši predvsem v vizualni obliki – pogledu. Zgledoval se je po Benthamovem Panoptikonu, katerega glavni namen je nenehno stanje vidnosti. Nadzorovanje torej ni vezano neposredno na tistega, ki nadzoruje. Panopticism avtomatizira in dezindividualizira oblast. Učinek panoptične oblasti se kaže v tem, da posameznik, ki je podrejen polju vidnosti in se tega zaveda, sam prevzame oblast nad sabo in se sam disciplinira. Na ta način se ustvarjajo krotka telesa z namenom, da se na njih vpliva, se jih podredi, spremeni, izpopolni ali izuri.

Feministke se v veliki meri nanašajo na Foucaultovo teorijo pri razumevanju ženskega telesa v postmoderni družbi. Feministični pristopi so v zadnjih nekaj desetletjih raziskav osvetlili vprašanja doživljanja ženskega telesa, vpetost ženskega

telesa v različna družbeno-kulturna področja ter simbolne reprezentacije ženskih teles. Pomemben del prispevka zajema debata o lepotni industriji. Žensko preobremenjenost z zunanjim videzom pojmujejo kot del kompleksnega sistema strukturiranih družbenih praks, ki jih posamezne avtorice različno poimenujejo; Chapkisova (1986) kot politiko videza, Bartky (1990) kot kompleks moda-lepota, Bordo (1993) pa kot tehnologije upravljanja s telesom. Sodobna feministična šola je na podlagi postmoderne teorije in terenskega dela prikazala bolj kompleksno sliko lepotne industrije in razloge žensk, ki se podvržejo lepotnim praksam, predvsem estetski kirurgiji.

Feministična šola razume lepotne operacije znotraj različnih teoretičnih predstav. V okviru diskusij o kulturnih in lepotnih normah feminizacije je estetska kirurgija definirana kot mehanizem, ki promovira način zatiranja in izvajanja pritiska na ženske. S tem, ko deluje neposredno na telo, ga oblikuje v skladu s prevladujočimi ideali ženske lepote. Nekatere feministke (Morgan 1991, Bordo 1993) trdijo, da estetska kirurgija deluje kot prisilno orodje, ki neposredno in posredno žene posameznice h konformnosti in sprejemanju idealov feminizacije, mladosti in lepote. Druge (Davis 1995, 1999) raziskujejo učinke, kako lepotne telesne prakse kot je estetska kirurgija delujejo na krepitev položaja žensk v družbi. Tretje (Balsamo 1998) pa poudarjajo lepotne operacije kot učinkovito uporniško gibanje proti feminizacijskim normam, ki reducirajo telesno izražanje zgolj na zadovoljevanje moških. Balsamo (1998) kljub kritičnemu mnenju do naraščajočega trenda lepotnih operacij, upošteva prednost estetske kirurgije kot načina, s katerim ženske rušijo dominantne patriarhalne ideale ženske lepote. S tem, ko se odprto govori o kirurško konstruiranem lepotnem idealu, se spodkopava koncept idealnega telesa kot naravnega. Estetska kirurgija omogoča ženskam premik v pojmovanju telesa. Če je bilo žensko telo reducirano zgolj na funkcijo reprodukcije ali na telo, ki je pasivno viktimizirano, v sodobni družbi vse bolj postaja prizorišče ustvarjanja novih identitet (Brooks 2004).

Negrinova kot predstavnica drugega vala feministk meni, da je potrebna »rehabilitacija« estetske kirurgije v feministični miselnosti (Negrin 2002). Feministična šola predstavlja mnogo perspektiv, ki pojmujejo estetsko kirurgijo bodisi kot zatiralno, prisilno, kot sredstvo uporništva bodisi kot prostovoljno izbiro ter način opogumljanja in pridobivanja nadzora nas sabo. Feministična dela so predstavila dejstvo, da se ženske v sodobnem času spopadajo z bremenom lastnega telesa. Skupno

prepričanje pa je, da je zunanja privlačnost pomemben vidik v socializaciji žensk v zahodnih kulturah ter da se fizična privlačnost enači z občutkom lastne vrednosti (Kuhar 2004). O lepoti govorijo kot o sredstvu, ki oblikuje družbeni, politični in vsakodnevni položaj žensk. Če je estetska kirurgija možnost, s katero ženske vplivajo na svoj položaj v družbi, potem ni razloga, da bi na to prakso gledali zgolj kot na sredstvo prisile in zatiranja.

4.4 Reproduciranje evropocentričnih lepotnih standardov

Že Grki so povezovali popolno obliko s simetrijo, ki sledi strogim matematičnim pravilom. Kasnejši misleci so povezanost lepote z merljivostjo le utrdili ter na ta način določali idealna telesna razmerja (Holliday in Taylor 2006). Estetska kirurgija v osnovi vključuje estetske sodbe razmerij, harmonije in simetrije. Lepotni kirurgi pri svojem delu uporabljajo različne vire znanj, ki se nanašajo na kodificiranje standardov estetike telesa, med katerimi sta najbolj razširjeni antropometrija⁶ in osteologija⁷ (Balsamo 1998). Še posebej se zanimajo za antropometrijo, saj jo uporabljajo kot vodilo pri ugotavljanju odklonov od idealnih telesnih razmerij.

Prvi priročnik, ki je anatomsko definiral telesno lepoto, je bil izdan konec 19. stol. Tako kot vsi njegovi nasledniki je avtor izhajal iz estetskih vrednot svojega časa ter jih združeval z ideali klasičnega grškega kiparstva ter stvaritvami velikih umetnikov kot sta Da Vinci in Michelangelo. Avtorji tovrstnih priročnikov so verjeli, da umetnost ne ustvarja nečesa, kar v realnosti ne ostaja. Simetrična, skladna in pravilna telesa, ki so jih umetniki upodabljali resnično obstajajo. Umetnost je te ideale le posnemala (Gilman 1999).

Simetrija in harmonija sta v Zahodni družbi še vedno označevalca lepote in zdravja. Čeprav so določene predstave o simetriji lahko univerzalne pa ideologija, ki definira lepo in zdravo temelji na evropskem postrazsvetljenskem pojmovanju estetike. V okviru te ideologije se ocenjujejo tudi telesa tistih, ki pripadajo drugim rasnim in etničnim skupinam. Značilnosti, ki ne ustrezajo evropocentričnim lepotnim standardom so primerne za kirurško preoblikovanje. Davisova s tega vidika razume estetsko kirurgijo kot obliko rasizma, saj kot idealno promovira le zahodnjaško pojmovanje lepote, s tem pa vse ostale lepotne standarde zavrne kot drugačne

⁶ Metoda za določanje razmerij človeškega telesa. Uporablja se predvsem v industrijskem oblikovanju z namenom določanja ergonomске ustreznosti.

⁷ Nauk o kosteh.

(Davis 2003, 76). Estetska kirurgija ni le način upravljanja s telesnim videzom, temveč tudi način zmanjševanja ali brisanja telesnih znakov, ki posameznika označujejo kot drugačnega v smislu prevladujočih lepotnih standardov, zaželenih norm ali rase (Haiken 1997, 175–6).

V 19. stol. je Zahodna družba rasne telesne značilnosti povezovala z družbenimi stigmami šibkosti, bolezni in izprijenosti ter tako onemogočala asimiliranje priseljencev. Da je zahodnjaško pojmovanje lepotnih standardov še vedno prevladujoče, kaže naraščajoč trend lepotnih operacij pri drugih rasnih skupinah. Ameriško združenje plastičnih kirurgov (ASPS) je marca letos izdalo povzetek statistik o posegih v letu 2008. Zabeležili so skupaj za 11% višjo rast števila posegov pri drugih rasnih skupinah kot pri belopolti, pri kateri je število padlo za 2% (ASPS 2009)⁸. Južnoameričani obsegajo 10% vseh posegov kot leto prej, sledijo temnopolti z 8% in Azijci s 7%. Pri temnopolnih ženskah sta najpogostejša posega preoblikovanje nosu in zmanjšanje prsi, pri Južnoameričankah povečanje prsi in preoblikovanje nosu, pri Azijkah pa korekcija zgornje veke in preoblikovanje nosu. Etnične lepotne operacije so orientirane na tipične obrazne značilnosti, ki posameznika identificirajo kot pripadnika določene rase ali etnije. Židi so znani po obliki nosu, Azijci po očeh, temnopolti pa po nosu in ustih (Gilman 1999, 225).

Gilman (1999) govori o estetski kirurgiji kot obliki prehajanja – passing. Prehajanje se nanaša na prevzemanje nove identitete z namenom osvoboditve od podrejenosti in zatiranja, ki ju obstoječa identiteta spremlja ter z namenom dostopanja do privilegirane pozicije v družbi. Estetska kirurgija je omogočala pripadnikom drugih rasnih in etničnih skupin, da postanejo etnično anonimni (Haiken 1997). Gilman meni, da je prehajanje iz manj v bolj zaželeno družbeno skupino širši fenomen. Želja po brisanju telesnih znakov drugačnosti in stremljenje k pripadnosti ne zadeva le vprašanje rase. Prehajanje je temeljni motiv posameznice pri odločitvi za lepotno operacijo. Lifting obraza omogoča ženski srednjih let, da preide v kategorijo mladih, ženska z majhnim oprsjem pa s povečanjem prsi preide v kategorijo spolno privlačnih. Estetska kirurgija omogoča posameznici, da prehaja med različnimi družbenimi kategorijami (Gilman 1999).

Vendar pa se lepotne operacije rasnih in etničnih skupin večkrat pojmuje v okviru političnega diskurza rase kot lepote. Ne glede na to ali so pozicionirani v naraciji

⁸ Vir: plasticsurgery.org

rasnega prehajanja ali kulturne asimilacije, rasne in etnične skupine imajo manj diskurzivnega prostora, kjer lahko opravičijo odločitev za lepotno operacijo v primerjavi z belopoltimi. Tudi če posameznik zatrjuje, da je na odločitev vplivala le želja po lepšem videzu ali samoizpolnitvi, se smatra, da je žrtev rasističnih norm (Haiken 1997, 213).

4.5 Zatiranje ali osvoboditev?

Pri razumevanju estetske kirurgije se kaže dilema, kako lepotne telesne prakse vplivajo na družbeni položaj žensk. Lepotne operacije so zapleten fenomen, saj so istočasno označene kot sredstvo zatiranja in osvoboditve.

Davisova (2003) je kritična do estetske kirurgije na kulturni ravni, vendar pa se zaveda pomena prakse na ravni posameznice. Ker so v družbi, ki temelji na spolnem razlikovanju, možnosti žensk omejene, lahko estetska kirurgija, čeprav paradoksalno, omogoča ženskam, da preidejo iz objektiviziranega telesa (objective body) v utelešen subjekt (bodily subject). Z uporabo estetske kirurgije ženske lahko zaživijo življenje v svojih telesih na način, ki prej ni bil mogoč.

Balsamo (1998) meni, da lahko ženske uporabijo estetsko kirurgijo kot sredstvo spodkopavanja prevladujočih patriarhalnih standardov ženske lepote. Kirurško preoblikovanje telesa odpira možnosti, da osvetli koncept lepote kot kulturni konstrukt ter s tem zruši razumevanje telesa kot naravnega. Čeprav je namen estetske kirurgije, da ustvarja »naravna« telesa in briše sledi za seboj, jo Balsamo vidi kot prakso, ki ne taji svoje vloge temveč jo odkrito priznava. Morganova (1991) predstavi način, kako lahko estetska kirurgija spodkoplje ideologijo o naravnem in lepem telesu. Če bi lepotne operacije ustvarjale telesa, ki jih družba pojmuje kot grda, bi destabilizirale pojmovanje lepega ter razkrile njegovo tehnološko in kulturno konstituiranost.

Lepotne operacije niso le sredstvo olepšavanja. Primer, ki kaže estetsko kirurgijo kot orodje osvoboditve od lepotnih standardov je delo francoske umetnice performansa Orlan. V okviru performansa Reinkarnacija sv. Orlan je z nizom plastičnih operacij dele obraza preoblikovala tako, da ustrezajo sedmim ikonam ženske lepote, ki so jih upodobili največji moški umetniki. Njen namen ni bil združiti zgodovinske lepotne ideale v eno osebo in na ta način poveličevati razsežnosti estetske kirurgije. Z lepotnimi operacijami je Orlan preoblikovala svoje telo na način, ki kljubuje lepotnim

idealom. Na čelo si je dala vsaditi dve rogovoma podobni izboklini, namen ima tudi podaljšanje nosu kolikor bo fizično in tehnično mogoče. Sama pravi, da »njeno delo ne nasprotuje estetski kirurgiji kot taki, temveč standardom lepote in diktatom prevladujoče ideologije, ki se kot žig vtiska v žensko telo« (Digibodies 2009). Svoje telo uporablja kot sredstvo protesta. Pri tem si namenoma pomaga z estetsko kirurgijo, s katero namesto normaliziranega videza ustvarja videz, ki nasprotuje družbenim normam. Danes ima Orlan čelo da Vincijeve Mona Lise in brado Botticellijeve Venere in je neizpodbiten dokaz, da estetska kirurgija širi meje naravnih in družbenih danosti telesa.

Ženske, ki se odločijo za lepotno operacijo niso žrtve, ki so se slepo vdale diktatom patriarhalne ideologije, temveč se na tak način aktivno spopadajo z njimi, pri čemer se zavedajo prednosti in pomanjkljivosti svojega dejanja. Dejstvo, da gre za problematično odločitev odtehtajo večja samozavest, boljša samopodoba in občutek nadzora. Prek lepotnih operacij lahko ženske dosežejo višji družbeni in ekonomski status ter omogočijo boljše karierno prihodnost. Ker lepotne operacije delujejo pozitivno na samopodobo in samozavest, se izboljša tudi učinkovitost in uspešnost posameznice na drugih področjih. Obenem je treba poudariti, da veliko žensk ne vidi estetske kirurgije kot rešitev osebnostnih težav. Vendar se zavedajo, da živijo v družbi, kjer je zunanji videz pomemben in kjer sta sreča in moč dosegljivi pod določenimi pogoji, četudi za ceno bolečine. S tega vidika gledano, pomeni odločitev za lepotno operacijo prej dejanje krepitve družbenega položaja kot znak zatiranja (Holliday in Taylor, 2006).

Vendar pa estetska kirurgija lahko le kratkoročno ublaži konfliktnost s samopodobo in telesno identiteto. Dolgoročno pa s tem, ko odvrta pozornost od temeljnih vzrokov, zaradi katerih so ženske nezadovoljne s svojimi telesi, ovira iskanje trajnejše rešitve. Dokler bodo ženske iskale odgovor na težave v estetski kirurgiji, bo vse manj možnosti, da se pri tem izpostavi družbene in kulturne faktorje. Estetska kirurgija kot lepotna telesna tehnika pravzaprav krepi prevladujočo ideologijo s tem, ko ženskam ponudi rešitev na njihove težave s samopodobo in identiteto, namesto da problematizira in ocenjuje družbene parametre samega lepotnega sistema. Primer nesrečne usode nenehnih lepotnih posegov je prav gotovo francoska igralka pornografskih filmov Lolo Ferrari. Povečanje prsi je opravila kar 22-krat in z največjim obsegom, ki je meril 180 cm pristala v Guinnessovi knjigi rekordov. Zaradi množice

operacij je imela veliko zdravstvenih težav, njeno smrt pri 37 letih pa povezujejo z zadušitvijo, ki naj bi bila posledica prevelikih implantatov (Jones 2008).

Nekateri avtorji so raziskovali tudi stopnjo samomorilnosti pri ženskah, ki so se podvrgle lepotnim operacijam, predvsem povečanju oprsja. Villeneuve in kolegi (2006) so v Kanadi opravili primerjavo smrtnosti med ženskami z implantati ter tistimi, ki so opravile drug lepotni poseg glede na pričakovano stopnjo samomorilnosti celotne ženske populacije. Izkazalo se je, da je stopnja samomorilnosti višja pri ženskah z implantati kot pri tistih, ki so se podvrgle drugim lepotnim operacijam. Obe skupini pa imata višjo stopnjo kot je pričakovana stopnja samomorilnosti na populaciji. Sarwer in kolegi razlagajo to povezanost s psihopatološkimi značilnostmi, ki jih posameznice posedujejo že pred posegom. Čeprav je velika večina pacientk zadovoljna s pooperativnim rezultatom in potrjuje pozitivne psihološke in socialne učinke pa se je pri ženskah s psihopatološkimi motnjami izkazalo, da se v 90% stopnja motenj ne zmanjša, lahko se celo poveča. Avtorji menijo, da bi morale potencialne pacientke, ki imajo simptome psihičnih motenj ali zgodovino psihičnega zdravljenja pred posegom opraviti posvetovanje s psihologom (Sarwer in dr. 2007, 1011). Na tem mestu je treba poudariti, da se kritika estetske kirurgije ne nanaša na ženske, ki se odločijo za lepotne operacije. Nanaša se na družbeni in kulturni sistem, ki ustvarja pri ženskah občutek nenehnega nezadovoljstva s svojim telesnim videzom, kar vpliva na njihovo samopodobo in psihosocialno življenje.

4.6 Teoretski povzetek

Teorija, znotraj katere sem zastavila raziskovalni problem, razlaga fenomen lepotnih operacij iz različnih zornih kotov. Na eni strani prikazuje razcvet estetske kirurgije kot posledico razvoja tehnologije, tržne naravnosti medicine in ustreznega družbeno kulturnega momenta. Telo je postalo blago, vredno investiranja. Pri tem je imela pomembno vlogo potrošniška kultura, ki se povezuje z idejo, da lahko posameznik vsaj delno konstruira identiteto prek uporabe izdelkov in storitev. Na ta način postane sistem potrošnje temeljen za posameznikovo eksistenco. Telo postane posameznikov individualni projekt, ki ga lahko oblikuje po osebnostnih preferencah in predstavah o idealnem telesu. Vendar pa posameznik ni neodvisen pri oblikovanju svoje predstave o podobi lastnega telesa. V družbi obstajajo bolj zaželene oblike teles, ki so deležne družbenega nagrajevanja. To spodbuja posameznika, da v imenu

iskanja pravega jaza skuša prek potrošnje te ideale tudi doseči. Tudi Bourdieu razume vzdrževanje in upravljanje telesa kot investicijo v telo. Posameznik vложи v telo čas in trud z namenom povračila ali nagrade. Lahko gre za večjo konkurenčnost na delovnem mestu ali v zasebnem življenju. Bližje ko je posameznikovo telo idealnim predstavam, večji fizični kapital vsebuje in večjo menjalno vrednost ima. V potrošni družbi tako telo postane področje določanja tržne vrednosti. Na drugi strani namenja Shilling več pozornosti značilnostim postmoderne, ki so vplivale na posameznikov občutek izgube stabilnosti in varnosti. Avtor meni, da z investiranjem v telo kot projekt posameznik ne samo lažje izrazi svoj smisel identitete in poveča nadzor nad lastnim telesom, temveč se na ta način sooča s konflikti svojega delovanja v družbenem in kulturnem okolju. Sodobna družba onemogoča oblikovanje stabilne identitete, zato posameznik prek telesa ustvarja občutek ontološke varnosti.

Drugi vidik se usmerja bolj na družbeno-politični področje razmerij med spoloma. Feministke, nanašajoč se na Foucaulta, menijo, da je discipliniranje telesa izraz izvajanja oblasti nad družbenim položajem žensk. Po Foucaultu se nadzor vrši predvsem v vizualni obliki – pogledu. Feministke menijo, da so ženske kulturno konstruiran objekt moške želje. S tem, ko se prilagodijo lepotnim normam patriarhalne družbe, se prezentirajo kot objekt moškemu pogledu ter se posledično postavijo v podrejen položaj. Druge avtorice raziskujejo učinke, kako estetska kirurgija deluje na krepitev položaja žensk v družbi in jo razumejo kot učinkovito uporniško gibanje proti feminizacijskim normam, ki reducirajo telesno izražanje zgolj na zadovoljevanje moških.

Na podlagi teorije sem želela preveriti v kolikšni meri na odločitev posameznic, da se podvržejo lepotni operaciji vplivajo družbeno-kulturne značilnosti ter v kolikšni meri so posameznice pri odločitvi neodvisne. Za empirično raziskovanje sem se odločila z namenom, da teoretski okvir preverim na neposrednih izkušnjah posameznic. Moj namen ni bil moralno vrednotiti njihove odločitve, temveč predstaviti fenomen skozi oči posameznice, od oblikovanja želje po spremembi telesnega videza do refleksije lastne izkušnje ter na podlagi pridobljenih podatkov ovrednotiti teoretski okvir.

5 EMPIRIČNA RAZISKOVANJA

Odgovor na vprašanje Zakaj lepotne operacije? sem iskala pri petih sogovornicah, ki so se pred kratkim odločile za ta korak. Enotnega odgovora nisem dobila, saj je vsako posameznico do te odločitve pripeljala drugačna življenjska pot. Izkušnje s posegi so različne kot tudi njihov odnos do lepotnih operacij nasploh. Zadovoljstvo, lahkovernost, razočaranje in novo spoznanje so samo nekatere izmed mnogih oznak s katerimi lahko opišem njihove zgodbe.

5.1 Metodologija raziskovanja

Pri izboru metodologije sem se nanašala na tradicijo fenomenološkega raziskovanja. Moj namen je bil prikazati osebno izkušnjo petih posameznic, ki so se odločile za lepotno operacijo, predstaviti njihovo razumevanje fenomena ter raziskati pomene, ki jih sogovornice pripisujejo svoji izkušnji. Za namen raziskave in praktičnega zbiranja podatkov sem uporabila metodo individualnega poglobljenega intervjuja. Tip intervjuja je bil kombiniran med nestrukturiranim in delno strukturiranim, kar sogovornicam omogočalo več svobode pri odgovorih. Menim, da je zaradi obširnosti teme, možnosti množice različnih odgovorov in želje po razumevanju dejanja posameznice izbrani tip intervjuja najbolj primeren.

Sogovornice sem zbrala z različnimi metodami, ki so zahtevale dobro mero improvizacije in iznajdljivosti. Kot se je kmalu na začetku iskanja izkazalo, je tema lepotnih operacij v Sloveniji še vedno tabu in ljudje tovrstne izkušnje ne delijo z drugimi izven kroga najbližjih. Najprej sem ubrala neformalno pot in iskala potencialne kandidatke prek prijateljev in poznanstev ter nadaljevala prek elektronske pošte ter družbene spletne strani Facebook, ki ponuja kar nekaj orodij za ciljno sporočanje. Sprva so bili rezultati iskanja skopi in nespodbudni. Odločila sem se, da bom iskanje nadaljevala s kontaktiranjem zasebnih sanatorijev, ki opravljajo estetske kirurške posege. Ker tudi z njihove strani nisem dobila nobenih informacij, sem se zopet usmerila na internet. Poiskala sem vse spletne portale, ki so namenjeni ženskim temam, predvsem oblikovanju telesa. Na vsakem forumu sem odprla nov pogovor na temo lepotnih operacij, obenem pa sem kontaktirala ženske, ki so svoje izkušnje na forumih že opisovale. Če sem bila na začetku presenečena, kako veliko je število spletnih portalov namenjenih informiranju o lepoti in oblikovanju telesa ter kako veliko informacij si obiskovalke forumov izmenjajo na temo lepotnih operacij,

sem bila precej razočarana nad številom žensk, ki so se odzvale mojemu povabilu na pogovor.

Javilo se je 9 žensk, starosti med 20 in 40 let. Tri so kasneje odpovedale sodelovanje, četrta pa glede na starost in poseg, ki ga je opravila ni bila primerna kandidatka za intervju. Proces iskanja kandidatk je trajal 2 meseca. Izbrala sem 5 ustreznih kandidatk, med katerimi so tri opravile poseg povečanja prsi, dve pa liposukcijo. Sogovornice v povprečju spadajo med bolj izobražene; tri imajo dokončano V. stopnjo izobrazbe, med njimi sta dve študentki, četrta ima dokončano VII. stopnjo, peta pa je doktorska študentka. Dve živita v samostojnem gospodinjstvu in sta samozaposleni, ena od njiju je tudi mama. Ostale tri še živijo v skupnem gospodinjstvu s starši. Tri so poseg financirale same, eni ga je plačala mama, drugi pa je poseg delno financiral sponzor⁹.

Na tem mestu moram poudariti, da je bil moj prvotni namen zbrati 5-6 žensk različnih starostnih skupin, ki so opravile različne posege. Kot se je izkazalo, je lepotna operacija zelo osebna izkušnja, o kateri se še vedno težko govori izven kroga najbližjih. To predvsem velja za ženske nad 40 let, saj nisem uspela priti v stik niti z eno, čeprav so svoje zgodbe opisovale na forumih. Mlajše ženske (20-30 let) so precej bolj odprte in neposredne, ko govorijo o svoji izkušnji in od devetih, ki so se odzvale mojemu povabilu na pogovor je bilo 6 mlajših od 30 let. Vzorec tako ni reprezentativen in analiza intervjujev, ki je opisana v podpoglavju ne preverja zastavljeno raziskovalno vprašanje v celoti. Intervjuji so bili izvedeni z namenom, da predstavim nekaj neposrednih individualnih izkušenj z lepotnimi operacijami.

Na začetku vsakega intervjuja sem posameznici predstavila temo diplomskega dela ter namen pogovora z njimi. Pred začetkom snemanja na diktafon sem vsaki zagotovila, da posnetki ne bodo objavljeni, temveč bodo v diplomskem delu predstavljeni le relevantni povzetki pogovorov, identiteta sogovornic pa bo ostala anonimna. Da sem prebila led, sem vsako najprej prosila, naj se mi na kratko predstavi, kar je ne samo sprostito atmosfero, ampak sem tako dobila tudi demografske podatke: starost, kraj bivanja, izobrazbo, zaposlitev, stan ter morebitno religiozno pripadnost.

Vprašanja so zajemala naslednje teme: odnos do svoje zunanosti in zunanjega videza nasploh, percepcija svoje zunanosti pred in po lepotni operaciji, vplivi drugih

⁹ Del posega je sponzorirala medijska hiša, ki je spremljala in kasneje objavila potek celotnega posega.

na odločitev ter njihovi odzivi, izkušnja s posegom in okrevanjem, potencialne vedenjske in karakterne spremembe po posegu, odnos do ostalih lepotnih operacij in morebitnih prihodnjih posegov. Vprašanja so bila vnaprej pripravljena, vendar so bila zgolj vodilo pri pogovoru, saj so sogovornice v večji meri zelo odprto in na široko razlagale o svoji izkušnji. Največkrat so sami odgovori rojevali nova vprašanja, tista vprašanja, ki so zahtevala natančen in enoznačen odgovor pa sem črpala iz vnaprej pripravljenega seznama.

V nadaljevanju bom predstavila povzetke intervjujev vsake sogovornice posebej. Na željo sogovornic nisem objavila tistih osebnih podatkov, ki razkrivajo njihove identitete.

5.2 »Že od nekdan sem hotela imeti velike prsi«

Moja prva sogovornica je bila simpatična in odločna 20-letna študentka iz Ljubljane. Poseg, ki ga je opravila in o katerem je zelo odprto ter slikovito govorila je bil povečanje prsi s košarice A-B na C-D. Na vprašanje, zakaj se je odločila za ta poseg je odgovorila da je že kot deklica vedno govorila, da bo imela velike prsi. Ne da bi jo bremenilo, ker je imela manjše, ampak se ji je zdelo samoumevno, da bo imela velike prsi, če ne po naravni poti pa kako drugače. Zase trdi, da se je v svojem telesu vedno dobro počutila. Nikoli ni imela težav s tem, da bi morala hujšati, ker je imela prekomerno težo (na svojih 165 cm je imela tudi že 70 kg). Ko jo povprašam, kako bi ocenila svoje telo pred operacijo in po njej (od 1 do 10), je zelo suvereno odgovorila: »Ja 10! Pa zdej tut a ne! (smeh) Sej z mano ni blo prej nič narobe.« V svojem telesu se je vedno »ful fajn« počutila, tudi če je imela kak »šlauf al pa dva« več, sploh v primerjavi z vrstnicami, ki so bile bolj obremenjene z videzom kot ona. Edino, na kar je bila pozorna so bile njene prsi. »Vse v družini imajo velike prsi, vse druge sošolke so imele velike prsi, vsem je poganjal, men pa ne«. Pove, da je velikokrat izpostavljala prsi z globoko izrezanim dekoltejem, nosila je podložene modrčke in jih dodatno podložila. Velike prsi so ji in ji še vedno predstavljajo simbol lepote. Vendar v isti sapi poudari, da tista, ki je »dila« ni samoumevno grda ženska. Čeprav sama zunanjemu videzu in modnim trendom ne pripisuje vrednosti, je prepričana, da je zunanost pomemben dejavnik pri ocenjevanju ljudi in njihove osebnosti. »Ljudje pritegnejo s svojo zunanostjo, predvsem s privlačno.«

Na poseg se je pripravljala »od kar ve zase«. Informacije je iskala prek različnih medijev, največ pa jih je našla na spletu. V srednji šoli je bila tako odločena, da bo opravila poseg, da je v ta namen odprla varčevalni račun. Ko je prišel tisti dan, je bila popolnoma pripravljena in prepričana v poseg. Imela je tudi veliko podpore, tako pri najbližjih kot drugih. »Vsi so vedeli za odločitev, tudi znanci. To ni blo nekej, kar bi blo treba povedat al ne povedat. To je blo nekej samoumevnega.«

Sama pravi, da je imela realno predstavo o operaciji, rezultatu ter možnih zapletih in negativnih posledicah, s katerimi pa se ni obremenjevala. Prevelikih pričakovanj ni imela, ker je bila s posegom povsem seznanjena, obenem pa sta se s kirurgom na prvem srečanju o posegu do potankosti pogovorila, kar je izbrisalo vsakršen dvom in strah.

Po operaciji, kot je sama priznala, nima več potrebe po izpostavljanju dekolteja in največkrat nosi zaprte majice, dolge rokave in pulije. »To je kot nek pozabljen del mojega telesa, ki je prišel z zamikom za mano.« Sedaj, ko je telo tako kot bi moralo biti že na začetku, se lahko posveti drugim ciljem v življenju. »Pri meni se po posegu ni nič spremenilo. Zaradi tega nisem popolna ali bolj uspešna. V bistvu mi prsi niso nič pomagale, ker bi cilje lahko dosegla z njimi ali brez njih. To se mi ne zdi tako pomembno, da bi lahko izkoriščala za ustvarjanje svojih ciljev. Zdej je samo ena stvar več obkljukana.«

Sama meni, da povečanje prsi ni bil izraz ali želja po večji ženstvenosti, ampak nakup dodatka, ki poudari njen zunanji videz ter ga uskladi z njeno predstavo o svojem telesu. Kot je sama poudarila: »To je kot nek dodatek, kot da bi šla zvečer ven in se namazala. Če si daš gor bleščice, se svetiš, če pa ne si pa tud kul.«

5.3 »Estetska kirurgija lahko popravlja le tisto, česar šport ne more«

Moja druga sogovornica prav tako prihaja iz Ljubljane. Stara je 27 let in končuje doktorski študij. Da pluje po akademskih vodah, je razvidno tudi v njenem odnosu do izkušnje z lepотно operacijo – povečanje prsi. Zgodbo je opisovala zelo natančno in sistematično, pri čemer je poudarjala, kako podrobno je preverjala informacije o posegu. Na prvi pogovor s kirurgom je celo prinesla gradivo s seboj z vnaprej pripravljenimi vprašanji, češ da ne bosta zgubljala časa z informacijami, ki jih ona že pozna.

Sama pravi, da je vedno imela pozitivno samopodobo in da se ni nikoli preveč obremenjevala s telesnim videzom. Ker od malega obiskuje savne, nudistične plaže in se ukvarja s športom, meni, da ravno zato nima zadržkov glede svoje telesne podobe. V primerjavi s kolegicami in sošolkami je bila v puberteti precej manj obremenjena z zunanjim videzom. Meni, da je k temu precej pripomogel šport in še vedno verjame, da se da s športom rešiti skoraj vse telesne pomanjkljivosti. Do drugih deklet, ki so uporabljale anticelulitne kreme ali druge pripomočke za oblikovanje telesa, obenem pa se niso ukvarjale s športno aktivnostjo je bila vedno kritična: »Nehi jamrat pa se neki stradat pa zapravljat denar za kreme. Jaz to takoj preračunam za kolk mescev fitnesa je to (smeh) in kolk dejansko to bl funkcionira.« Če bi ocenila svojo samopodobo v puberteti od 1 do 10, bi si dala oceno 7. Meni, da je bila nasploh zadovoljna s svojim videzom, motila jo je le aknasta koža, ki jo je z nego sčasoma odpravila.

Negovanje telesa razume kot »nujno zlo«, vendar se ji zdi škoda zapravljati čas za obiske v salonih in zato kozmetične storitve raje opravi doma sama, medtem ko se pripravlja na naslednji delovni dan ali opravlja gospodinjska dela. Nego telesa bolj povezuje z zdravim načinom življenja kot z lepotnimi normami, zato da velik pomen na vsebino in kvaliteto kozmetičnih preparatov. Sama pravi, da je že do popolnosti »naštudirala« etikete na embalažah in da je noben oglas ne more več prepričati v nakup kozmetike s sintetičnimi dodatki ali obljubami o lažjem načinu do oblikovanega telesa. Verjame, da je šport edini način s katerim lahko ženska doseže lepo, oblikovano in fit telo.

Šport je njen način življenja in brez njega si ne predstavlja svojega vsakdana. In čeprav ima športna aktivnost predvsem pozitivne posledice pa lahko na določene dele telesa deluje drugače. Kot sama pravi jo je velikost/majhnost prsi začela motiti ob koncu pubertete. Pri 19-ih si je bila »ful všeč«, ker je bila »koščena«. Vse se je skladalo, edino prsi niso bile dovolj velike za športno telo. Ko pa se je telo začelo razvijati, dobivati žensko obliko, je postala neskladnost še bolj očitna. To je bil tudi razlog, da se je odločila za povečanje prsi, saj s športom tega ne bi mogla spremeniti.

O posegu je začela razmišljati pri 22-ih, opravila ga je pri 26-ih letih. Zbiranju informacij in izbiri kirurga je posvetila veliko časa. Vsak podatek je skrbno preverila in premislila. Zelo racionalno je pristopila tudi k izbiri velikosti vsadka, s katero predvsem ni hotela pretiravati. Želela je velikost, ki bo ustrezala njenemu vitkemu,

športnemu telesu, zato se je odločila za B košarico. Prizna, da sprememba na prvi pogled niti ni vidna in marsikdo sploh ne opazi. Vendar je z rezultatom zadovoljna in se z vtisi drugih ne obremenjuje. Ni ji neprijetno govoriti o izkušnji, vendar jo omeni le, če jo kdo neposredno vpraša. Ker meni, da gre za osebno izkušnjo je ne namerava deliti s sodelavci, ker je prepričana, da bi to negativno vplivalo na njen ugled in bi se po nepotrebnem morala braniti pred izmišljajami. Meni, da velikokrat kaka zunanja značilnost vpliva na to, da si osebo po tej značilnosti zapomnimo in jo ovrednotimo, preden jo bolje spoznamo. Vendar se ne strinja povsem s trditvijo, da je zunanost pokazatelj posameznikove osebnosti. Poudari, da je osebnost največkrat neodvisna od zunanjega videza. Zato tudi ne želi, da jo drugi vrednotijo le na podlagi lepotne operacije.

Čeprav je imela zelo pozitivno izkušnjo z lepotno operacijo, ne razmišlja o nadaljnjih posegih. Meni, da bi jo poseg na obrazu vizualno spremenil in to ne bi bila več ona. Glede oblikovanja telesa pa je prepričana, da šport lahko reši vse. Lepotne operacije v večji meri ne podpira. Sprejema jih le v primerih, ko posameznik z zdravim in aktivnim načinom življenja določenega dela telesa ne more spremeniti. V to skupino uvršča povečanje prsi. Ne razume žensk, ki so pripravljene za vsako ceno iti pod nož in uporabljajo estetsko kirurgijo kot način hujšanja in pomlajevanja. Pove, da je pred kratkim njena znanka, ki je precej močne postave, šla na pogovor k estetski kirurginji in ji je ta odgovorila, da »naj si najprej poštima v glavi«, potem pa naj razmisli o posegu. »Meni se zdi to prav.« Tovrstne posege opravičuje le, »če se je posameznik pred tem odločil, da spremeni način življenja, začne zdravo živeti, jesti, se gibati ter pri tem shujša in mu ostane neka odvečna koža«. V tem primeru sprejema liposukcijo in podobne posege.

Pravi, da lepotna operacija ni prinesla velikih sprememb v njeno življenje. Če je prej uporabljala podložen modrček, po posegu tega ne dela več. Nasploh ostaja stil oblačenja enak. Ne kupuje majic s poudarjenim izrezom ali oprijetim videzom, niti ne daje temu poudarek. Meni, da še ni preteklo dovolj časa, da bi kazala navdušenje nad »novimi prsmi«, saj oblika še ni dokončna. Obenem pa ni tolikšne razlike v velikosti, da bi se njen odnos do stila oblačenja ali telesa nasploh lahko spremenil.

Izkušnjo je povzela kot pozitivno dejanje, ki v večji meri ni vplivala na njen odnos do telesa ali sebe in ni posegala v tok njenega življenja. »Dobra izkušnja, mi je ni žal. Ne vidim jo kot prelomnico v življenju. To je neka stvar, ki sem jo želela narediti in sem jo in sedaj so druge stvari pomembne.«

5.4 »Oblika me je zelo motila«

Petindvajsetletna študentka iz Ljubljane je bila tretja sogovornica, ki se je odločila za povečanje prsi. Poleg želje, da bi imela večje prsi se je za lepotno operacijo odločila tudi zaradi vse bolj moteče asimetrije dojk. Čeprav je asimetrija v manjši obliki zelo pogost in normalen pojav pri ženskah pa je mojo sogovornico motila v tolikšni meri, da je vplivala na njeno doživljanje svojega telesa. Kot sama pravi: »Dokler sem bila oblečena, se je dal marsikej skrit in popraviti. Še vedno sem nosila dekoltirane majice, saj se je dal velik narediti tudi z modrčki. Na plaži pa se nisem upala sončit zgoraj brez. Vedno sem se pokrivala.«

Razmišljanje o lepotni operaciji se je pojavilo že konec osnovne šole. Ker se je v puberteti hitro razvijala, so se tudi kilogrami hitro nabirali. Prekomerna teža je ni motila, saj je telo izgledalo lepše zaradi večjih prsi. Meni, da je bila ravno zato v primerjavi s prijateljicami v puberteti precej bolj zadovoljna s svojim videzom, čeprav v isti sapi prizna, da so v tem obdobju vsa dekleta na tak ali drugačen način obremenjena s svojim videzom. Vseeno to zadovoljstvo ni dolgo trajalo, saj se je kasneje odločila za načrtno hujšanje. Z izgubo kilogramov so se spremenile tudi prsi. Poleg tega, da so se zmanjšale in povesele, jo je zmotila predvsem vse bolj očitna asimetrija. Takrat se je odločila, da se bo v prihodnosti podvrgla lepotni operaciji.

Odločila se je za povečanje prsi z velikosti košarice A-B na C. V primerjavi s predhodnicama si je vzela precej manj časa za informiranje o posegu, rehabilitaciji in negativnih posledicah. Lahko rečem, da je imela zelo romantičen pogled na operacijo. Kirurga ni sama izbrala, ampak je izkoristila poznanstvo, na prvi sestanek se ni posebej pripravila, pogovor s kirurgom je bil kratek in kot je sama rekla, sta se pogovorila le o velikosti vsadka, o poteku posega ali negativnih posledicah pa skoraj nič. Ko sem jo povprašala, v kolikšni meri se je sama seznanila z negativnimi posledicami, je odvrnila, da se ni prav veliko seznanila. Tudi sam kirurg jih ni predstavil. Zavedala se je, da obstaja tveganje, vendar ga je zelo lahkotno sprejela: »Saj nihče ne more z gotovostjo vedeti, kakšen bo rezultat na koncu.« Skrbelo jo je le, ali se je odločila za ustrezno velikost vsadka.

Velikost je tudi osrednja tema najinega pogovora. Že na začetku pove, da si je želela imeti večje prsi, ker predstavljajo lepoto, ženstvenost in privlačnost. Za primer navede Pamela Anderson, igralko, ki je svojo kariero zgradila s pomočjo prsnih

vsadkov. Čeprav je moja sogovornica z velikostjo zadovoljna, prizna, da bi sedaj želela imeti D košarico. Vendar meni, da velikost ne bi bila primerna glede na njeno višino (manjše rasti). Namesto dodatne operacije si je raje kupila podložen nedrček, ki ga uporablja, ko želi poudariti dekolte.

Čeprav se ji zdi, da se njeno življenje po posegu ni spremenilo pa skozi pogovor sama ugotavlja, kaj je drugače. Najbolj očitno je to, da se na plaži ne skriva več in da ni obremenjena z izgledom svojih prsi. Stil oblačenja ostaja enak, vendar pa sedaj raje obleče majico z izrezanim dekoltejem. Meni, da je tudi bolj zadovoljna sama s sabo in bolj samozavestna nasploh. Da je bila odločitev za lepотно operacijo velik korak, kažejo tudi besede s katerimi jo opisuje. O posegu pove, da je bil velik projekt, tako finančno kot psihično. Zbrati je morala veliko poguma, saj je šlo za poseg v telo. Priznala je, da je imela pomisleke in je tehtala z odločitvijo. Vendar je vesela, da se je za poseg na koncu le odločila. O drugih lepotnih operacijah trenutno ne razmišlja. Možnost daje liposukciji, vendar bi se za ta poseg odločila šele, ko bi preizkusila vse ostale možnosti.

Do lepotnih operacij ima nasploh zelo pozitiven odnos. Meni, da estetska kirurgija postaja vse bolj popularna in da posameznik lahko dostopa do precej več informacij o posegih kot pred leti. »Danes skoraj že vsak koga pozna, ki je to naredil.« Lepotne operacije se ji zdijo problematične pri tistih ljudeh, ki niso zadovoljni sami s sabo. V tem primeru estetska kirurgija ne more biti rešitev. Pred pogovorom s kirurgom, bi moral vsak najprej na pogovor s psihologom, da ugotovi pravi razlog, zakaj si želi spremeniti videz na tak način. Po njenem je napačno razmišljanje: »Ko bom pa jaz to spremenil, bom pa spet krasen in samozavesten.« Meni, da mora bit posameznik v večji meri osebno zadovoljen in izpolnjen, saj gre pri lepotnih operacijah za estetski popravek in ne za osebno nega.

5.5 »Liposukcija je bila moj edini izhod«

Zgodba 40-letne podjetnice, se je v veliki meri razlikovala od ostalih. Pripovedovanje o izkušnji je bilo precej bolj čustveno in refleksivno kot pri mlajših predhodnicah. Med najinim pogovorom je priznala, da je tokrat prvič odprto govorila o osebni preizkušnji po porodu, težkem življenjskem obdobju in težavah s samopodobo, ki so se vrstile pred posegom.

Na prvi pogled bolj polna postava moje sogovornice nekako opravičuje njeno odločitev za poseg. Vendar moje stereotipno razmišljanje kmalu spodbije. Že od nekdanj je bila ponosna na svoje obline. Nikoli ni čutila pritiska glede svojega telesnega videza. Meni, da ima veliko vlogo pri tem dejstvo, da prihaja iz podeželja. S prijateljicami se niso pogovarjale o shujševalnih kurah, ličilih, zunanjemu videzu. Fitness centrov ali obsedenosti z zdravim načinom življenja sploh niso poznali. To razliko je opazila, ko je začela obiskovati srednjo šolo v Ljubljani. Dekleta v mestu so dala več poudarka na zunanost, bila so bolj zapeljivo oblečena in uporabljala so ličila. Sama pove, da je to ni obremenjevalo, ampak je začutila svobodo, ko je prišla v mesto. »Zdej se pa lahko čudn oblačm, ker se prej nisem smela (smeh).« S svojim telesom takrat ni bila obremenjena, nosila je tudi oprijete majice, obleke ter globoke izreze. Sama pravi, da je imela telo pred nosečnostjo za 10.

Nosečnost in kasneje obdobje po porodu sta prinesla spremembe v samopodobi. »Kar deset let sem imela težave s samopodobo. Prišlo je kr naenkrat.« Začelo se je z ločitvijo, selitvijo na svoje, postala je mati samohranilka, istočasno je morala skrbeti za svoje podjetje in vse to je prineslo veliko stresa. Opazila je, da se telo spreminja v nekaj kar ni več njej podobno. Kot vsak, ki želi oblikovati svoje telo je tudi sama poskusila z vadbami: fitness, vodene vadbe, plavanje, držala se je različnih diet, obiskovala je kozmetične centre za oblikovanje postave, iskala je tudi zdravniško pomoč. Ker so bili učinki minimalni, si je ves čas dopovedovala, da se ne trudi dovolj. Deset let je vztrajala in iskala načine, da bi se izognila estetski kirurgiji.

Sama pravi, da sta bili njena samozavest in samopodoba povsem na dnu. To se je odražalo tudi v vsakdanjem življenju. Če je imela dober dan, se primerno uredila, naličila in ves čas pazila na obleko, raven trebuh, na videz nasploh, je imela tudi družabno življenje. Če je bil dan slab, je bila njena samopodoba tako destruktivna, da si včasih ni upala ven iz hiše. Takrat niso pomagala niti ličila ali lepa obleka niti spodbudne besede prijateljice. Sama sebi se je zdela grozna. Pritisk je bil prisoten tudi na poslovnem področju. Ker se ukvarja z umetnostjo in dizajnom, se od nje velikokrat pričakuje, da je posebljena lepota. To breme je dolgo nosila, najbolj pa ga je občutila po nosečnosti. Trik, s katerim se je prebijala skozi slabe dneve je bilo brskanje po internetu. Iskala je slike fotomodelov za večje konfekcijske številke. Njihov videz jo je spodbujal in ji pomagal povrniti pozitivno razmišljanje. »Kolk so lepe, pozitivne, nabite z energijo.« Prizna, da se je takrat naučila, kako z obleko poudariti svoje attribute in skriti pomanjkljivosti. Fotografije modelov so ji pomagale

premagovati vsakodnevno nezadovoljstvo, obenem pa so ji dale tudi pogum, da je začela razmišljati o lepotni operaciji. Takrat se ji je poseg zdel preveč nevaren, saj je menila, da »gre za operacijo in ne za en lepotni tretma«. Po petih letih raziskovanja, informiranja, iskanja mnenj in psihične priprave se je le odločila za liposukcijo. Sama pravi, da je bila seznanjena z vsemi vidiki posega in zelo dobro pripravljena, zato je ni bilo strah.

Po posegu se ji je življenje povsem spremenilo. »Ko sem vidla rezultat, je bil to tak ego boost, da gre zdej vse na boljše, na vseh področjih.« Sedaj lahko obleče za 2 konfekcijski številki manjša oblačila (46 na 42), dieta, za katero se je odločila, ker želi znižati svojo težo s 85 kg na 75 kg sedaj deluje, trebuha ji ni treba več skrivati in zopet lahko obleče krilo, ker ima »tanke noge« (kot jih je sama poimenovala). Operacija jo je motivirala, da doseže svoje idealno telo in zanjo je to šele začetek. Vendar so njena pričakovanja povsem realna. Samo sebe vidi kot bolj polno žensko z baročnimi oblinami. Njen namen ni nikoli bil postati suha ženska s plakatov ali manekenka s popolnimi merami. Želi si le, da bi bilo telo tako kot je bilo pred nosečnostjo.

V primerjavi s fizičnim izgledom je precej večjo spremembo doživela osebnostno. Meni, da je sedaj predvsem osebnostno pomirjena. Operacijo vidi kot prelomnico v življenju za katero se je dolgo časa odločala in katere rezultat je ne le vizualna sprememba, temveč tudi psihična in čustvena stabilnost. »V bistvu si svoboden. To je taka svoboda, da ne znam opisat!« Prej je morala ves čas paziti na zunanji izgled in skrivati pomanjkljivosti. Če je pojedla kalorijo preveč, je imela slabo vest in kazen za prekršek je bila vadba. »Če živiš 15 let na tak način, da se ne smeš prekršiti, da se ves čas kaznuješ, potem se to pozna na vseh aspektih tvojega življenja«. Operacija ji je pomagala odmisлити tiste dele telesa, ki niso ustrezali njeni predstavi in jih je ves čas imela v zavesti. Sama pravi, da je to najbolj opazno pri intimi. Pred operacijo ni bila pripravljena izpostavljati svojega trebuha pogledu partnerja, ker se je sama sebi zdela »neestetska«. Po operaciji je razlika očitna tudi pri intimi. »Sedaj se lahko gola sprehajam po stanovanju in sem vsa happy!« Glede svoje zunanosti je precej bolj samozavestna. V obdobju »črnih desetih let« se je ves čas primerjala z drugimi ženskami, pri čemer je šlo za konkretne primerjave: »hočem imet tak pas, take noge, tak trebuh«. Iskala je svoje idealno telo v drugih ženskah. Sedaj je ob pogledu na pomanjkljivosti drugih v nasprotni poziciji. Veliko krat se zaloti, da ocenjuje druge v primerjavi s sabo: »Ko bi vsaj vedla, kolk mal manjka pa bi bila lahko privlačna«. Ker

je sedaj zadovoljna s svojim telesom, je do drugih žensk vzpostavila enakovreden ali celo nadrejen odnos. Od njih povzame samo še kak trend kot so stil oblačenja, modni dodatki, barva las ali barva šminke.

Ko sem jo vprašala, ali razmišlja o dodatni lepotni operaciji, mi je povedala, da je dan po najinem pogovoru naročena na korekcijo trebuha in nog. Kot je obrazložila, je pri liposukciji velikokrat potrebna kasnejša korekcija, saj obdelano področje telesa v času zdravljenja spreminja svojo obliko, obenem pa vedno obstaja možnost odklona od predvidenih rezultatov, kar je odvisno od posameznega organizma. Prihajajočega dneva se je vidno veselila, zaupala mi je tudi, da bo tokrat opravila še liposukcijo obeh nadlakti. Sprva je želela vse posege opraviti istočasno, vendar se je po pogovoru s kirurgom odločila, da bo poseg na rokah za nekaj mesecev odložila. Ko sem kasneje prebrala njen blog, kjer opisuje izkušnjo z liposukcijo, pripravami in zdravljenjem, sem izvedela, da je tistega dne poleg naštetih posegov opravila še liposukcijo na vratu.

Tako kot vse sogovornice ima tudi ona določen prag tolerance, kdaj so lepotne operacije opravičljive. Dokler se oseba odloči za posege znotraj okvira normalnosti, potem lahko ta izkušnja vpliva pozitivno na življenje. Sama trdi, da se ne bi nikoli podvrgla posegom, kjer je potrebno preoblikovati kosti (npr. ličnice, brado, kolena). Prav tako ne podpira razmišljanja, da lahko z estetsko kirurgijo posameznik preoblikuje vse, kar ga moti na telesu. Meni, da to izraža posameznikove psihične težave in verjame, da kirurg že na prvem srečanju presodi ali je oseba primerna za poseg ali ne. Sama pravi, da obstaja očitna razlika med osebo, ki skuša z lepotno operacijo rešiti psihične težave in med tisto, ki želi preoblikovati telo, da bo ustrezalo njegovi predstavi o sebi. Sebe uvršča v drugo skupino, saj meni, da ima nadzor nad obsegom posegov in ne bi mogla prekoračiti meje.

5.6 »Tega ne bi nikoli več ponovila«

Do tega pogovora so bile vse sogovornice zadovoljne z rezultati posegov in njihove izkušnje z lepotnimi operacijami so bile pozitivne. Ravno zato sem iskala zgodbo, ki bi predstavila tudi drugo plat.

Zadnja sogovornica je bila 39-letna Primorka, katero je poslovna pot pripeljala v Ljubljano, kjer sedaj tudi živi. Zase pravi, da je estet po naravi in da je vedno skušala živeti po tem načelu. Estetike ne išče v zunanji podobi, čeprav je mnenja, da je

zunanj izgled pomembna lastnost posameznika. Sama se ne obremenjuje z modnimi trendi in ne nosi oblačil s katerimi bi želela poudariti svojo ženstvenost, saj meni, da ni tak tip ženske. Ko je bila mlajša je dajala večji poudarek izgledu. Vsak dan je bila naličena z urejeno frizuro, nosila je krila, čevlje z visoko peto in skrbela za vizualno podobo. Meni, da je takratno poslovno življenje to od nje zahtevalo. Svoje ženske čare bi lahko izkoriščala pri delu, ki ga sedaj opravlja, vendar pravi, da ga opravlja zaradi sebe in svojega zadovoljstva in ne zato, da bi se izpostavljala. Njen stil oblačenja je sedaj povsem drugačen. Za potrebe dela ima črne elegantne kostime, hlače in podobno. Uredi se dogodku primerno, vendar brez visokih pet, ličil ali izrezanega dekolteja. Estetiko išče v lepem telesu, ki mora biti »normalno, skladno grajeno, fit«. Njej lepotni ideal ne predstavljajo ženske, ki imajo velike prsi, poudarjene boke in popoln obraz, temveč ženske, ki imajo športno, fit in oblikovano telo, k čemur stremi tudi sama.

Meni, da športniki nimajo težav s samopodobo, ker imajo zaradi vsakodnevnih aktivnosti oblikovano in fit telo. Sama se je s športom aktivno ukvarjala 15 let. »Težava se pokaže po končani športni karieri, ko ne treniraš več toliko, količinsko pa še vedno enako ješ. V glavi imaš predstavo svojega športnega telesa, realnost pa se spreminja.« Z izgledom telesa se spopada sedaj, ko ji delo ne omogoča dovolj prostega časa za bolj aktivno in zdravo življenje in ko »leta naredijo svoje«. Z obiski fitnesa, kozmetičnih centrov ter ustrezno prehrano je skušala povrniti telesu izgled pred nosečnostjo, vendar je ugotovila, da na določene dele telesa sčasoma ni mogla več vplivati. Po nosečnosti ji je ostalo še 6 kg, ki se jih nikakor ni mogla znebiti. Pravi, da se ji drugi smeji, ko jim to pove, vendar samo sebe še vedno vidi kot športnico, ki je imela »mišice, trd trebuh, radiatorčke«, sedaj pa se je na teh mestih začela nabirat maščoba.

Za liposukcijo se je odločila popolnoma nenačrtno. Pri kirurgu se je znašla zaradi drugih zdravstvenih težav, vendar je srečanje izkoristila za pogovor o liposukciji. Kirurg ji je poseg odsvetoval, saj je menil, da njeno telo nima dovolj odvečnih maščob, da bi imela liposukcija vidnejši učinek. Na njeno željo je preveril proste termine in izkazalo se je, da lahko poseg opravi že čez 10 dni. Odločitev je bila povsem spontana. »Sploh nisem razmišljala, odločila sem se v minuti.« V tem kratkem času ni razmišljala o posegu niti se ni informirala o njem. Kot pravi: »Če bi se informirala o tem, bi se prav gotovo premislila. Ker pa sem se odločila, da bom to naredila, sem šla naredit.« Poseg si je predstavljala kot da si gre »sešit eno rano«.

Na poseg je bila naročena v Ljubljani. Liposukcija je obsegala izsesavanje maščobe iz predelov rok, stegen, trebuha in bokov. Poseg so opravili pod lokalno anestezijo in naj bi trajal 2-3 ure. Težave so se pojavile že na začetku, ker lokalna anestezija ni delovala. S posegom so vseeno nadaljevali in po pol ure hudih bolečin le prekinili. Liposukcijo so dokončali čez dva dni na drugi lokaciji v splošni anesteziji. Dva tedna po posegu so bile bolečine še vedno prisotne v tolikšni meri, da je potrebovala pomoč pri vstajanju, oblačenju, higieni. V naslednjih treh mesecih je imela težave z otrdinami in zatekanjem. Kljub rehabilitaciji z limfno drenažo je voda še vedno zastajala v telesu. Po 3 mesecih se je telo normaliziralo in ni imela več teh težav. V času najinega pogovora je od posega preteklo 6 mesecev in bližal se je prvi kontrolni pregled. S posegom ni zadovoljna, saj bi ji moral odstraniti precej več maščobe, obenem pa je poseg pustil manjše brazgotine na trebuhu in stegnih, na določenih delih pa se občutek še vedno ni povrnil. Bila je odločena, da bo zahtevala polovico denarja nazaj. Kasneje je priznala, da verjetno ni bila idealna kandidatka za poseg in da jo je kirurg opozoril na morebitno razočaranje. Zaveda se, da bi se morala bolj informirati o posegu, vendar je takrat menila, da ni potrebno komplicirat. »Lepotne operacije so predstavljene v medijih kot obisk frizerja; prideš – te obdelajo – greš. Vendar je resničnost precej drugačna.« Na nek način je podlegla tej promociji, zato je sedaj toliko bolj odločena, da te »kalvarije« ne bo ponovila. Kot bivša športnica, je vedela, da z liposukcijo ne bo izgubila kilogramov. Vedela je tudi, da je poseg le pomoč pri oblikovanju telesa. Na eni strani se zaveda pomanjkljivosti svojega življenjskega stila, ki vplivajo na njeno telo, na drugi pa ne more skriti želje po tistem lepem telesu, ki ga je imela.

Ko sem ugasnila diktafon in sva po večerji, ki jo je pripravila posebej za to priložnost, pokusili še nekaj kozarcev dobrih vin, je precej bolj odprto in čustveno govorila o svoji izkušnji z liposukcijo. Priznala je, da ni toliko nezadovoljna z rezultatom posega kot s spoznanjem, da njeno telo ne bo nikoli več tako kot je bilo pred petnajstimi ali dvajsetimi leti. Ko sva pregledovali slike s preteklega poletja (pred posegom), sem bila precej začudena nad njeno odločitvijo za liposukcijo. Za 40-letnico, ki je že rodila ima izredno lepo oblikovano, čvrsto in športno postavo, brez odvečne maščobe, mlahave kože ali celulita. Telo, ki se ga ne bi sramovala nobena 20-letnica.

Na koncu pogovora je bilo njeno zadovoljstvo z rezultatom posega večje kot na začetku, vendar o drugih lepotnih operacijah ne razmišlja. Meni, da bi za to malo razliko lahko tudi sama poskrbela, če bi se bolj zavzela in spremenila način življenja.

Prepričana je, da so ženske zelo obremenjene z zunanjim izgledom in zato pripravljene svoja lepa popolna telesa »uničiti z botoxom, umetnimi prsmi, liftingi«. Meni, da tovrstne operacije izumetničijo naravno lepoto telesa in jih ne podpira. Podobne izkušnje ne želi ponoviti in je prepričana, da mnenja ne bo spremenila.

5.7 Analiza intervjujev

Na tem mestu bom predstavila analizo intervjujev, ločeno po tematskih sklopih, v okviru katerih so bila zastavljena vprašanja. V času intervjujev se je izkazalo, da je starost pomemben element, ki vpliva na odločitev za in vrsto posega ter razumevanje pomena zunanosti. Razlika med odgovori mlajših in starejših sogovornic je bila tako očitna, da sta se iz analize izoblikovali dve skupini stališč. Izhajajoč iz razlik med skupinama bo analiza tudi predstavljena. Pri tem sem se nanašala na že predstavljeno teorijo in hipotezo.

Na začetku vsakega intervjuja sem sogovornice povprašala o zadovoljstvu s svojim telesnim izgledom pred in po posegu. Na ta način sem skušala ugotoviti v kolikšni meri so bile zadovoljne s svojim telesom in kako je lepotna operacija, če sploh, vplivala na stopnjo zadovoljstva. Nasplošje so bile mlajše bolj zadovoljne s svojim izgledom, njihova samopodoba pa se po posegu ni bistveno izboljšala. Ravno nasprotno je bilo pri starejših sogovornicah. Pred posegom je bilo njuno zadovoljstvo precej nižje, saj sta svoje telo ves čas primerjali tistim, ki sta ga imeli v mladosti, pred porodom. Po liposukciji se je zadovoljstvo spremenilo, vendar se ni pri obeh povečalo. Pri eni sogovornici se je samopodoba izrazito izboljšala, kar je vplivalo na višjo samozavest in, kot je sama priznala, na kvaliteto življenja. Nasprotno, druga sogovornica ni bila zadovoljna z učinkom posega, zato se tudi njeno zadovoljstvo s telesnim izgledom ni spremenilo. Da je stopnja zadovoljstva pri mlajših višja je povsem razumljivo, saj vizualnost njihovih teles v večji meri ustreza družbeno zaželenim lepotnim standardom. Intervjuvanke so tudi same priznale, da poseg, ki so ga opravile ni bil nujen. S svojim telesom so bile zadovoljne. S tem, ko so se odločile za poseg, so le izkoristile priložnost, da ga izpopolnijo. Sprememba v njihovi samopodobi je bila tako minimalna. Na drugi strani so starejše ženske pod večjim pritiskom lepotnih standardov. Njihovo telo se primerja z mladimi, čvrstimi, vitkimi telesi in se pričakuje, da se bodo temu idealu približale. Zato je razumljivo, da je zadovoljstvo s telesnim izgledom pri starejših nižje, obenem pa precej višje po

opravljenem posegu. Izkazalo se je, da je zadovoljstvo po uspešni lepotni operaciji pogojeno s pričakovanji pred njo. Bolj ko so se intervjuvanke poglobile v predpripravo na poseg, večje je bilo zadovoljstvo z rezultatom, saj so se zavedale realnih možnosti operacije. Dve od petih sta se izrazito malo informirali o posegu. Ena se je podvrgla povečanju prsi, druga liposukciji. Pričakovanja prve so bila omejena na večjo velikost prsi, zato nad izidom ni bila razočarana, čeprav je priznala, da je upala na večje oprsje. Podobno napako je storila tudi druga, ko se je za liposukcijo odločila spontano in nepremišljeno v zdravnikovi ordinaciji medtem, ko je iskala nasvet za drugo zdravstveno stanje. Strah pred negativnimi posledicami je pretehtal, da se je lepotni operaciji podvrgla povsem nepripravljena. Če bi se sogovornici pred odločitvijo za poseg seznanili s potekom postopka, možnimi zapleti ter predvidenimi rezultati, bi bila pričakovanja precej bolj realna ali pa se za poseg sploh ne bi odločili.

Naprej sem skušala ugotoviti v kolikšni meri so na odločitev za poseg vplivali domači, partner, okolica, delovno mesto in drugi dejavniki. Moram poudariti, da sem bila presenečena nad odločnostjo intervjuvank, da se podvržejo izbrani lepotni operaciji. Moje osebno mnenje je bilo, da se večina žensk za lepotno operacijo odloči brez daljšega premisleka. Popularna predstava o lepotnih operacijah posege enači prej z obiskom kozmetičnega salona kot operacijske sobe. Zato sem podobno razmišljanje pričakovala tudi v intervjujih. Vendar se je izkazalo, da so vse, razen ene, posvetile precej časa razmišljanju o posegu, tri pa so o samem postopku in morebitnih negativnih posledicah podatke zbirale vsaj leto in iskale tako strokovne nasvete kot nasvete tistih, ki so podobno izkušnjo že prestale. Iz odgovorov lahko sklepam, da je bila odločitev štirih povsem samoiniciativna in nanjo niso vplivali zunanji pritiski, če izvemem pritisk družbe, ki uveljavlja lepotne standarde. Ravno nasprotno, skoraj vsi, ki so izvedeli za namero posameznice so izrazili nestrinjanje ali odklonilen odnos do odločitve. Vse so tudi o izkušnji govorile le znotraj kroga najbližjih, zato niti prijatelji niti sodelavci niso bili seznanjeni z operacijo. Intervjuvanke so se, kljub nasprotovanjem, podvrgle posegu. Odločnost sogovornic kaže tudi njihov odnos do prakse estetske kirurgije. Mlajše razumejo lepotne operacije kot samoumevno lepotno prakso in na poseg gledajo bolj lahkotno kot starejši dve. Razlog lahko najdemo v različnem vrednotenju posegov glede na težavnost in možnost nevarnosti. Povečanje prsi velja za lažji poseg, z manjšimi možnostmi negativnih posledic kot liposukcija. Mlajše so priznale, da bi lahko živele z naravno dano velikostjo prsi, ker pa se jim je ponudila priložnost, da jih spremenijo, so jo izkoristile. Mlajše sogovornice so prepričane, da so popravile le tisto edino stvar, ki jo je narava

spregledala in ni ustrezala njihovim predstavam o sebi. Menijo, da je opravljen poseg minimalno invaziven, obenem pa poudari njihove attribute kot so mladost, ženstvenost, privlačnost. To so lastnosti h katerim stremijo in so družbeno zaželene. Njihovo telo je mlado, čvrsto in v osnovi ustreza kriterijem lepotnih standardov. Edino, kar je potrebno popraviti je bila velikost prsi. Vse tudi poudarjajo, da lepotne operacije ne morejo reševati osebnostnih težav in da je estetska kirurgija lahko le pika na i izpopolnjevanju zunanje telesne podobe. Na drugi strani pa sta ženski, ki ne ustrezata nobenim kriterijem. Telo po porodu je močnejše, koža ni čvrsta, na obrazu so gube. S tem, ko se razlikuje lepo telo od grdega in cenjeno od necenjenega, telo zahteva, da posameznica preoblikuje identiteto in v skladu s tem deluje (Macdonald 1995). Starejši sogovornici sta se odločili za liposukcijo ravno zato, ker nista bili zadovoljni z videzom in sta ga želeli na vsak način spremeniti. Tudi sami sta potrdili, da njuno telo ne kaže njune prave osebnosti. Zanju je poseg pomemben z vidika samozavesti, osebne vrednosti in osebnega zadovoljstva.

Mnenja, ki jih ima posameznik o sebi in mnenja, ki jih imajo drugi o njem največkrat niso skladna in tvorijo napetosti. Da bi svojo telesno identiteto uskladil s kriteriji normalnosti, posameznik uporabi različne tehnike (Turner 2004). Za mlajše je lepotni poseg neke vrste modni dodatek. Zato se mlajše ženske nasploh raje odločajo za posege kot so povečanje prsi, operacija nosu, povečanje ustnic. Gre za vidne spremembe, ki so opazne tudi pod obleko, predvsem pa poudarjajo seksualno privlačnost in ženstvenost. Starejše se odločajo za liposukcije, obrazni lifting, korekcija vek, za težje posege, s katerimi želijo vrniti telo v čas, ko so bile mlajše, največkrat pred porodom. Zanje poseg ni modni dodatek, temveč način pomlajevanja. Pritisk družbe in lepotnih idealov ne dopušča naravnega staranja, polnih teles, celulita, gub ali odvečne kože. Ženske, ki ne veljajo več za mlade so primorane slediti aktualnim lepotnim trendom ali se soočiti z družbenimi etiketami in stigmami, ki jih dolžijo nezdravega upravljanja s telesom.

Glede na starost se je oblikoval tudi različen odnos do estetske kirurgije ter vrednostna kategorizacija posameznih posegov. Vse menijo, da je oblikovanje telesa s pomočjo estetske kirurgije normalno do neke mere. Ko posameznik prestopi to mejo, po njihovem mnenju, ne rešuje več svojih telesnih pomanjkljivosti, temveč notranjih, psihičnih. Vendar pa so intervjuvanke različnega mnenja, kdaj je posluževanje z estetsko kirurgijo še sprejemljivo. Tiste, ki so se podvrgle povečanju prsi, trdijo, da se ne bi nikoli podvrgle liposukciji. Tiste, ki so opravile liposukcijo

menijo, da so lifting obraza, spreminjanje strukture ličnic ali vbrizgavanje kolagena v ustnice posegi, ki niso sprejemljivi. Izkazalo se je, da ima vsaka intervjuvanka toleranco do lepotnih operacij le v okviru posega, za katerega se je odločila. Vse, kar bi bilo bolj zahtevno, po njihovo, ni sprejemljivo ali normalno in je pokazatelj psihičnih težav. Prepričane so, da bi jim kirurgi odsvetovali poseg, če bi se izkazalo, da z operacijo rešujejo svoje psihične težave. Vse sogovornice so prepričane, da bi jim njihovi kirurgi odsvetovali poseg, če bi se izkazalo, da z operacijami rešujejo svoje psihične težave. V estetski kirurgiji, kot v lepotni industriji nasploh, prevladuje načelo maksimiranja profita. Kirurgom ni v interesu, da izgubijo potencialnega potrošnika njihovih storitev na podlagi neustreznega psihološkega profila.

Iz intervjujev je tudi razvidno, da so vse, z izjemo zadnje, ponosne na rezultat posega in si ta ponos želijo deliti z drugimi. Obenem pa se zavedajo, da obstaja možnost zavrnitve s strani družbe. Kljub temu, da sledijo vrednotam zdravega, mladega in čvrstega telesa, so ubrale »lažjo« pot z manj truda. Namesto diet, vadbe in odrekanja so se odločile za nekajurni poseg in nekajtedenski počitek. Čeprav so lepotni posegi trend in postajajo normalna lepotna telesna praksa, v potrošni družbi še vedno velja, da do popolnega telesa lahko pridemo s težkim delom, ki se nikoli ne konča. Ta razdvojenost se je izražala v odgovorih vseh sogovornic. Na eni strani gre za način oblikovanja telesa, ki ni popolnoma družbeno sprejemljiv, na drugi strani pa rezultat popolnoma ustreza družbenim normam lepote. Intervjuvanke so se zavedale možnosti, da jih bo okolica obsojala, zato so sebi in drugim predstavile lepotno operacijo kot zadnjo možnost, s katero bodo dosegle »pravo« telo in postale zadovoljne ženske. Tiste, ki so si povečale prsi, so zagovarjale svojo odločitev z razlogi kot sta: »s športom se lahko vse reši, samo prsi se ne da povečat« ali »asimetričnost je bila tako moteča, da je to vplivalo na mojo samopodobo«. Za liposukcijo pa so bili razlogi drugačni: »poskusila sem vse diete, vadbe, kozmetične preparate in nič ni pomagalo« ter »moj način življenja mi ne dopušča obiskovanje fitnessov in skrb za zdravo prehrano, moje delo pa zahteva privlačen videz. Pred družbeno zavrnitvijo so se zavarovale tudi na način, da so omejile krog ljudi, s katerimi lahko izkušnjo delijo. O posegu ne razlagajo vse v prek in skrbno nadzirajo tok informacij. Čeprav so vse poudarjale, da je poseg opravile zase pa so istočasno izrazile razočaranje, ker niso dobile potrditve drugih. To opravičujejo z odgovori: »ni take razlike, ker imam še vedno enak stil oblačenja«, »že prej sem hujšala, zato vsi mislijo, da sem na dieti« ali »verjetno vsi mislijo, da imam dober moderček«.

Pričakovanja glede družbene potrditve so bila pri starejših intervjuvankah višja, saj se zavedajo svojega družbenega položaja v primerjavi z mlajšimi. Starost je v sodobni potrošni družbi negativno vrednotena, ker se povezuje s koncepti bolezni, neprivlačnosti in smrti. Znaki staranja družba ne sprejema kot naravni proces zorenja, temveč kot proces nazadovanja na poti v propad. Negativen odnos do staranja sovпада z ideologijo potrošništva. V potrošniški kulturi je telo obravnavano kot objekt z menjalno vrednostjo. Na njegovo vrednost posameznik lahko vpliva z vzdrževanjem, disciplino in oblikovanjem telesne zunanosti. Tega se zavedajo vse sogovornice. Telesna vizualnost je toliko bolj pomembna, ker prek nje posameznik izraža svojo identiteto. Telesne pomanjkljivosti se lahko interpretirajo kot osebne pomanjkljivosti. Zato sta starejši intervjuvanki želeli pomladiti svoji telesi, ker menita, da k njuni mladostni osebnosti sodi mladostno telo. V potrošni družbi mora biti telo mlado, zdravo in čvrsto. Lepotnih standardov se zavedajo vse intervjuvanke. Vendar pa imajo tudi realna pričakovanja glede svoje vizualne podobe. Ne nameravajo preoblikovati vsakega dela telesa, ki ne ustreza družbeno konstruirani idealni podobi. Svoja telesa so pripravljena preoblikovati le do mere, ki ustreza njihovi osebni predstavi o svojem zunanjem videzu. Ta predstava pa se od posameznice do posameznice precej razlikuje in je le približek tistega idealnega telesa, ki nas vsak dan zapeljuje s TV ekrana.

6 SKLEP

V današnji družbi se telo pojmuje kot možnost neskončnih načinov preoblikovanja, pri čemer je estetska kirurgija predstavljena kot tehnologija primerna, da telo ukroji v skladu s posameznikovimi osebnimi preferencami in identitetnimi značilnostmi. Vse več žensk in moških se odloča za kirurško preoblikovanje svojih teles z namenom, da bi našli izgubljeno mladost ali lepoto, si ustvarili konkurenčnost pred sodelavci ali oblikovali drugačno telesno identiteto. V družbi, ki ceni videz si vsak prizadeva za najboljši videz

Estetska kirurgija je postala popularen in družbeno legitimen način oblikovanja telesne podobe. K vzponu in normalizaciji fenomena sta, poleg razvoja medicine kot znanosti, tehnološkega napredka in tržne naravnosti medicine, pripomogli potrošniška kultura ter postmoderna družba. Koncept potrošniške kulture se povezuje z idejo, da lahko posameznik vsaj delno konstruira identiteto prek uporabe izdelkov in storitev. Na ta način postane sistem potrošnje temeljni za njegovo eksistenco. Potrošniška kultura odpira vedno nova prizorišča potrošnje, pri tem pa vpleta kulturo telesnega razkazovanja, ki posledično neguje in stopnjuje zavedanje telesnosti. Še več, eksplicitno povezuje družbeno nagrajevanje s popolnimi telesi ter tako ustvarja spodbude za oblikovanje enakih teles. Telo postane posameznikov individualni projekt, saj ga lahko nenehno modelira in dizajnira ter oblikuje po svojih željah in predstavah o idealnem telesu.

Telesni ideali, ki jih potrošniška kultura promovira še posebej ciljajo na žensko telo. Investiranje v zunanji videz kot ključni označevalec identitete ustvarja reprezentacijo telesa kot temeljno področje za definicijo in redefinicijo ženskosti. Standardi lepote in zdravja natančno predpisujejo, kakšen je ustrezen odnos ženske do njenega telesa. Idealno žensko telo zahteva množico podob, ki naj bi jih posameznica dosegala in vzdrževala brez napora. Ženske so tudi vrednotene in nagrajevane glede na to, v kolikšni meri se približujejo utelešenju ideala ter so največkrat zreducirane bodisi na opis ali sodbo o določenih telesnih značilnosti kot fizičnega objekta. Preoblikovanje telesa oziroma investiranje v videz je pri ženskah toliko bolj povezano z oblikovanjem identitete. Estetska kirurgija omogoča najbolj radikalno vplivanje na zunanjo podobo ter s tem na odnos med telesnostjo in identiteto posameznice.

V diplomski nalogi sem izhajala iz teze, da je v potrošni družbi, ki konstruira pomen telesne podobe kot ključnega kazalca posameznikove identitete, estetska kirurgija,

kot lepotna telesna tehnika, strategija oblikovanja ženskega telesa z namenom, da se zunanja telesna podoba uskladi z notranjo predstavo o lastni podobi. Posameznice, ki sem jih v okviru empiričnega raziskovanja intervjuvala, so priznale, da je bil osnovni razlog za to, da so se podvrgle lepotni operaciji neskladnost med telesno podobo in predstavo, ki so jo o lastni podobi imele. Menile so, da njihovo telo ne predstavlja ustrezno njihove osebnosti in da ga je bilo zato potrebno preoblikovati. Mlajše sogovornice se odločajo za posege, ki poudarjajo svoje atribute kot so mladost, privlačnost in ženstvenost. Lepotne operacije razumejo kot modni dodatek, ki njihovo naravno lepoto le še izpopolni. Nasprotno se starejše odločajo za posege, ki radikalno spreminjajo telesni videz. V želji, da konkurirajo mlajšim morajo izbrisati vsakršne sledi starosti, poroda in zrelosti. Zanje lepotna operacija ni modni dodatek, temveč način pomlajevanja.

Ženske, pri usklajevanju svoje telesne podobe z identiteto, ne sledijo zgolj družbeno konstruirani idealni podobi ženskega telesa ter tržni vrednosti lepotnih standardov. Zavedajo se svojih omejitev, svoja telesa pa so pripravljene preoblikovati le do mere, ki ustreza njihovi osebni predstavi o svojem videzu.

7 LITERATURA

- American Society for Aesthetic Plastic Surgery. 2007. *America's approval of cosmetic surgery at an all-time high*. Dostopno prek: <http://www.surgery.org/press/news-release.php?iid=466§ion=news-stats> (22.december 2008).
- American Society of Plastic Surgeons. 2008. *Plastic Surgery Procedures Maintain Steady Growth in 2007*. Dostopno prek: http://www.plasticsurgery.org/Media/Press_Releases/Plastic_Surgery_Procedures_Maintain_Steady_Growth_in_2007.html (22.december 2008).
- Balsamo, Anne. 1998. On the cutting edge: cosmetic surgery and the technological production of the gendered body. V *The visual culture reader*, ur. Nicholas Mirzoeff, 223-233. London: Routledge.
- Bartky, Sandra Lee. 1990. *Femininity and Domination: Studies in the phenomenology of oppression*. London: Routledge.
- Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
- Berscheid, Ellen, Karen Dion in Elaine Walster. 1971. Physical attractiveness and dating choice: a test of the matching hypothesis. *Journal of experimental social psychology* 7 (2): 173-189.
- Berscheid, Ellen in Elaine Walster. 1974. Physical attractiveness. V *Advances in experimental social psychology*, ur. Leonard Berkowitz, 158-216. New York: Academic Press.
- Biddle, Jeff E., Gerard A. Pfann, Daniel S. Hamermesh in Ciska M. Bosman. 2000. Business success and businesses' beauty capital. *Economics Letters* 67 (2): 201-207.
- Bordo, Susan. 1993. *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body*. Los Angeles: University of California Press.
- Bourdieu, Pierre. 2002. *Praktični čut I, II*. Ljubljana: Studia Humanitatis.

- British Association of Aesthetic Plastic Surgeons. 2008. *Over 32,400 cosmetic surgery procedures in the UK in 2007*. Dostopno prek: <http://www.baaps.org.uk/content/view/280/62/> (22. december 2008).
- Brooks, Abigail. 2004. Under the Knife and Proud of It, An Analysis of the Normalization of Cosmetic Surgery. *Critical Sociology* 30 (2): 207-239.
- Chapkis, Wendy. 1999. *Beauty secrets: Women and the politics of appearance*. USA: South end Press.
- Chic clinic*. Dostopno prek: <http://chic.clinic.ordinacija.net> (3. oktober 2008).
- Crossley, Nick. 2005. Mapping Reflexive Body Techniques: On the Body Modification and Maintenance. *Body and Society* 11 (1): 1-35.
- 2006. *Reflexive embodiment in contemporary society*. New York: McGraw-Hill Education.
- Davis, Kathy. 1995. *Reshaping the Female Body: The Dilemma of Cosmetic Surgery*. London: Routledge.
- 2002. A Dubious Equality: Men, Women and Cosmetic Surgery. *Body and Society* 8 (1): 49-65.
- 2003. Surgical Passing: Or Why Michael Jackson's Nose Makes Us Uneasy. *Feminist Theory* 4 (1): 73-92.
- Digibodies*. Dostopno prek: <http://www.digibodies.org/online/orlan.htm> (16. oktober 2008).
- Diva.si*. Dostopno prek: <http://www.diva.si> (23. februar 2009).
- Featherstone, Mike. 1991. The Body in Consumer Culture. *The Body: Social Process and Cultural Theory*, ur. Mike Featherstone, Mike Hepworth in Bryan S. Turner, 170-196. London: Sage.
- 2000. *Body modification*. London: Sage in association with Theory, Culture & Society.
- 2006. Body Image / Body Without Image. *Theory, Culture & Society* 23 (2-3): 233-236.

- Foucault, Michel. 1984. *Nadzorovanje in kaznovanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and self-identity*. Stanford: Stanford University Press.
- Gilman, Sander L. 1999. *Making the body beautiful: a cultural history of aesthetic surgery*. New Jersey: Princeton University Press.
- Gimlin, Debra. 2001. *Body work: beauty and self-image in American culture*. London: University of California Press.
- Goffman, Erving. 1959. *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday Anchor Books.
- Haiken, Elizabeth. 1997. *Venus Envy. A History of Cosmetic Surgery*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Hatfield Elaine in Susan Sprecher. 1986. *Mirror, mirror: the importance of look in everyday life*. Albany: State university of New York press.
- Holliday, Ruth in Jacqueline Sanchez Taylor. 2006. Aesthetic surgery as false beauty. *Feminist theory* 7 (2): 179-195.
- Holliday, Ruth in Allie Cairnie. 2007. Man Made Plastic. *Journal of Consumer Culture* 7 (1): 57-78.
- Hrženjak, Majda. 2002. Biopolitika teles v ženskih revijah. *Njena (re)kreacija: ženske revije v Sloveniji*, ur. Majda Hrženjak, 14-30. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Immersivemedical.com*. Dostopno prek: <http://immersivemedical.com> (23. november 2008).
- Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: FDV.
- Kirurški sanatorij*. Dostopno prek: <http://www.kirurski-sanatorij.si> (14. marec 2009).
- Krpič, Tomaž. 2008. *Your Body, My Pain*. Paper presented at BSA Annual. Warwick.
- Kuhar, Metka. 2004. *V imenu lepote*. Ljubljana: FDV.
- Kurdija, Slavko. 2002. *Družbene identitete in pomen potrošnje*. Ljubljana: FDV.
- Luthar Breda in Mirjana Ule. 1998. Potrošnja: zasebne prakse, javni užitki. *Časopis za kritiko znanosti* 26 (189): 9-10.

- Luthar, Breda. 1998. *Poetika in politika tabloidne kulture*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Macdonald, Myra. 1995. *Representing women; myths of femininity in the popular media*. London: Edward Arnold.
- Mauss, Marcel. 1936/1973. Techniques of Body. *Economy and Society* 2 (1): 70-88.
- Mellor, Philip A. in Cris Shilling. 1997. *Re-forming the Body: Religion, Community and Modernity*. London: Sage.
- Morgan, Kathryn Pauly. 1991. Women and the Knife: Cosmetic Surgery and the Colonization of Women's Bodies'. *Hypatia* 6 (3): 25–53.
- Negrin, Llewellyn. 2002. Cosmetic Surgery and the Eclipse of Identity. *Body & Society* 8 (4): 21-42.
- Orlan. Dostopno prek: <http://www.orlan.net> (3. april 2009).
- Petersen, Alan. 2007. *The Body in Question: a Socio-cultural Approach*. London: Routledge.
- Planet lepote. Dostopno prek: <http://www.planetlepote.si> (23. februar 2009).
- Plastična kirurgija Fabjan. Dostopno prek: <http://www.fabjan.si> (26. februar 2009).
- Plastična, rekonstrukcijska in estetska kirurgija. Dostopno prek: <http://www.tomazjanezic.ordinacija.net> (13. januar 2009).
- Renner, Tanja. 1998. Identitete in porabništvo – stara pravila, nove igre. *Časopis za kritiko znanosti* 26 (189): 13-19.
- Rogers, Mary F. 1999. *Barbie Culture*. London: SAGE Publications.
- Rosenblat Tanya in Markus M. Mobius. 2006. Why Beauty Matters. *American Economic Review* 96 (1): 222-235. Dostopno prek: <http://trozenblat.surveyor.nber.org/papers/Files/AER2006/main.pdf> (20. januar 2009).
- Sarwer, David. B., Gregory K. Brown in Dwight L. Evans. 2007. Cosmetic breast augmentation and suicide. *The American journal of psychiatry* 7 (164): 1006-1013.
- Shilling, Cris. 1993. *The Body and Social theory*. London: Sage.

- 1999. *The Body and Difference*. V *Identity and Difference*, ur. Kathryn Woodward, 63-107. London: Sage Publications Ltd.
- 2008. *Changing Bodies: Habit, Crisis and Creativity*. London: Sage.
- Slovenski medicinski e-slovar*. Dostopen prek: <http://www.lek.si/slovar/> (27. oktober 2008).
- Synnott Anthony. 2008. Ugliness: Visibility and the Invisible Prejudice. *Glimpse journal* 1 (1): 5-8. Dostopno prek: <http://www.glimpsejournal.com/issues/glimpsejournal.com-1.1.pdf> (23. januar 09).
- Swami Viren, Adrian Furnham, Reena Amin, Jahanara Chaudhri, Kiran Josht, Shyma Jundi, Rebecca Miller, Julia Mirza-Begum, Fateha Nisha Begum, Pinal Sheth in Martin J. Tovee. 2008. Lonelier, Lazier, and Teased: The Stigmatizing Effect of Body Size. *The Journal of Social Psychology* 148 (2): 577-593.
- The British Association of Aesthetic Plastic Surgeons*. Dostopno prek: <http://www.baaps.org.uk> (12. oktober 2008).
- Throsby, Karen. 2008. Happy Re-birthday: Weight Loss Surgery and the 'New Me'. *Body & Society* 14 (1): 117-133.
- Turner, Bryan S. 2004. *The body and society, explorations in social theory*. London: Sage.
- Ule, Mirjana. 2000. *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Villeneuve, Paul. J., Eric J. Holowaty, Jacques Brisson, Lin Xie, Anne-Marie Ugnat, Louis Latulippe in Yang Mao. 2006. Mortality among Canadian women with cosmetic breast implants. *The American Journal of Epidemiology* 164 (4): 334-341.
- Voraček, Martin in Maryanne L. Fisher. 2002. Shapely centerfolds? Temporal change in body measures: trend analysis. V *British Medical Journal* 325 (7378): 1447-1448. Dostopno prek: <http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=139033> (22. oktober 2008).
- Wikipedia.org*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org> (4. oktober 2008).

Wikiquote.org. Dostopno prek: <http://en.wikiquote.org> (15. april 2009).

Wolf, Naomi. 1992. *The Beauty Myth: How Images of Beauty Are Used Against Women*. New York: Anchor Books

Woodward, Kathryn. 1997. *Identity and difference*. London: Sage.

Zadovoljna.si. Dostopno prek: <http://www.zadovoljna.si> (23. februar 2009).